

Biblioteka
U.M.K.
Toruń

Wydano z dypl. 017822/4
Biblioteki Uniwersyteckiej
w Toruniu
5/19

dubl.

017822/4

Rok IV.

Lwów, dnia 15. kwietnia 1914 r.

Nr. 4.

RUCH FILOZOFICZNY

wychodzi w połowie każdego miesiąca prócz sierpnia i września.

Wydawca i Redaktor:

Prof. Dr. KAZIMIERZ TWARDOWSKI.

W skład Komitetu redakcyjnego wchodzi:

Dr. Bronisław Bandrowski, Dr. Stefan Błachowski, Dr. Maryan Borowski, Prof. Dr. Jan Łukasiewicz, Dr. Bolesław Mańkowski, Prof. Dr. Witołd Rubczyński (Kraków), Dr. Adam Stögbauer, Dr. Mieczysław Treter, Prof. Dr. Mścisław Wartenberg, Dr. Władysław Weryho (Warszawa), Dr. Władysław Witwicki.

Czasopismo wspierają zasiłkami

C. k. Ministerstwo wyznań i oświaty w Wiedniu
oraz Komitet wydawniczy, w skład którego wchodzi:

Dr. Bronisław Biegeleisen, Dr. Alfred Halban, Dr. Tadeusz Moszyński, Franciszek Podgórski, Michał Pohoski, Paula Smolin, Wiktor Skibniewski, Wacław Wolski.

Adres Redakcyi i Administracyi „Ruchu Filozoficznego“: Lwów, Uniwersytet.
Filia Redakcyi w Warszawie: Piękna 44.

Prenumerata całoroczna 18 kor. półroczna 9 kor.
z przesyłką. Każdy prenumerator otrzymuje bezpłatnie „Przegląd filozoficzny“.

Zeszyty pojedyncze „Ruchu filozoficznego“ w cenie po 1 koronie sprzedaje Księgarnia Gubrynowicza i Syna we Lwowie.

W sprawie polskiej bibliografii filozoficznej.

Wyczerpująca i dokładna bibliografia jest jednym z najważniejszych czynników organizacyi pracy naukowej. Przekonanie to przyjęło się nawet u nas, choć na ogół tak mało jesteśmy skłonni do organizowania siebie samych i swojej działalności. Nie w każdej jednak dziedzinie pracy naukowej przekonanie to przyoblekło się w czyn; najgorzej może ma się sprawa na polu filozofii, gdzie brak ten bardziej niż na innych polach działalności umysłowej staje na przeszkodzie utrzymaniu ciągłości pracy.

Brak nam zarówno retrospektywnej bibliografii filozofii polskiej w rodzaju bibliografii historycznej Finkla albo prawniczej Suligowskiego jak też wyczerpującej bibliografii bieżącej filozofii polskiej. Pierwszemu brakowi postanowiła zaradzić Komisya historii filozofii polskiej, utworzona przez krakowską Akademię Umiejętności; praca około ułożenia bibliografii retrospektywnej ma się rozpocząć, skoro zostanie uporządkowany bogaty materiał, który do takiej właśnie bibliografii pozostawił Henryk Struve.

Gdyby przekonanie o potrzebie prowadzenia jaknajdokładniejszej bibliografii bieżącej było istniało od chwili pojawienia się pierwszych książek dru-

017822

4

kowanych, nie trzebaby dzisiaj zestawiać bibliografii retrospektywnych; to też pokolenie obecne nie tylko w interesie własnym lecz także w interesie przyszłego rozwoju filozofii polskiej dbać winno o to, aby każda publikacja filozoficzna, każdy chociażby najdrobniejszy przyczynek do literatury filozoficznej został zarejestrowany i tym sposobem zabezpieczony przed zapomnieniem.

Zadanie to pragnie spełniać według sił swoich nasze pismo. Aby jednak prowadzona w „Ruchu filozoficznym“ bibliografia, obejmująca oryginalne prace polskie i przekłady z języków obcych na język polski, odpowiadała celowi wszelakiej bibliografii, musiałaby bardziej niż dotąd zbliżyć się do ideału bibliografii, stając się w wyższym niż dotąd stopniu wyczerpującą i dokładną. Na to nie wystarczają jednak usiłowania Redakcji pisma, na to trzeba stałego współdziałania nie tylko wydawców, lecz także wszystkich autorów filozoficznych. Trzeba, aby każdy autor filozoficzny przysyłał Redakcji „Ruchu filozoficznego“ po jednym egzemplarzu każdej pracy, chociażby tą pracą była mała jakaś rozprawka w czasopiśmie umieszczona. Takie przyczynki do literatury filozoficznej, rozproszone po czasopismach, a tak samo odbitki z takich przyczynków tem bacniejszej wymagają opieki, ile że znacznie łatwiej uchodzą uwadze bibliografa aniżeli samoistnie wydawane książki i broszury. Zdawaćby się mogło, że polscy autorowie filozoficzni bez wyjątku sami się poczuwają do takiego ułatwienia „Ruchowi filozoficznemu“ jego pracy bibliograficznej; niestety doświadczenie już przeszło trzyletnie poucza, że autorowie, do tego obowiązku się poczuwający, należą właśnie do wyjątków. O tem świadczy też wymownie znamieny fakt, o którym poniżej będzie mowa.

Bieżący materiał bibliograficzny, gromadzony przez „Ruch filozoficzny“, tworzyć może podstawę do opracowywania wykazów bibliograficznych rocznych albo kilkuletnich, obejmujących większy okres polskiej twórczości filozoficznej. Redakcja „Ruchu filozoficznego“ ma zamiar przystąpić do wydania takiej bibliografii, skoro pismo ukończy piąty rok swego istnienia, gdy więc będzie można zużytkować w tej bibliografii materiał z pięciu lat. Byłoby rzeczą wysoce pożądaną, aby w tych bibliografiach pięcioletnich nie było braków i luk. Łatwo im może zapobiedz każdy autor, któregooby mogły dotyczyć.

Coroczny dorobek filozofii polskiej wchodzi w wydawaną przez A. Rugego w Heidelbergu „Międzynarodową bibliografię filozoficzną“, o której podaliśmy wiadomość bliższą w II. roczniku Ruchu filozoficznego (str. 182). Ostatni tom tej publikacji, obejmujący literaturę filozoficzną roku 1911, a wydany w r. 1913, zawiera też tytuły polskich prac filozoficznych roku 1911-ego*). Niebawem wyjdzie tom IV., obejmujący literaturę filozoficzną roku 1912, wśród niej również literaturę polską. Materiał polski zbierają i opracowują dla tej publikacji członkowie Wydziału Polskiego Towarzystwa filozoficznego we

*) Die Philosophie der Gegenwart. III. Literatur 1911. Heidelberg, Weiss'sche Universitätsbuchhandlung, 1913, Str. XII i 314.

Lwowie; jak mało zaś poparcia w tej pracy doznają ze strony autorów filozoficznych, o tem niech mówi fakt następujący:

Podając wiadomość o tem, że Wydział Polskiego Tow. filozoficznego przystępuje do opracowania polskiego działu III. rocznika „Międzynarodowej bibliografii filozoficznej“, zwróciła się Redakcja w cytowanym powyżej artykule do polskich autorów filozoficznych z prośbą, aby celem uniknięcia przeczeń sami zwracali uwagę Redakcyi na prace swoje wydane w roku 1911. Prośbie tej uczynili zadość dwaj, istotnie dwaj tylko autorowie!

Przytaczając ten fakt, pragniemy zaznaczyć, jak mało jeszcze filozofowie polscy rozumieją potrzebę informowania własnego organu oraz zagranicy o swych pracach. Zapewne, że Redakcja ze swej strony dokłada wszelkich starań, aby z braku tego zrozumienia nie wynikły szkody dla samej sprawy i aby jej zestawienia bibliograficzne posiadały jak najmniej braków. Może jednak ponowny ten apel do autorów lepszy odniesie skutek od pierwszego i może bibliografia „Ruchu filozoficznego“ dozna z ich strony w przyszłości wydatniejszego niż dotąd poparcia. Jeżeli każdy z autorów uczyni, co do niego należy, niewielkim tym trudem wyświadczy znaczną przysługę nie tylko polskiej bibliografii filozoficznej, lecz także polskim autorom filozoficznym a tem samem polskiej filozofii.

SPRAWOZDANIA.

Grzybowski Waclaw J. Dr. Pragmatyzm dzisiejszy. Próba charakterystyki. Wydawnictwo „Przeglądu filozoficznego“. Warszawa, księgarnia E. Wendego i Sp. 1912. Str. 158.

Praca powyższa jest pierwszą w naszej literaturze obszerniejszą monografią o nowym kierunku filozoficznym, który dziś tak wielkiego nabrał rozgłosu. Nazwę pragmatyzm bierze autor w znaczeniu najszerszem, ujmując niem nie tylko kierunki filozoficzne, które pod tą nazwą powstały, ale także kierunki pokrewne jak humanizm, neo-pozytywizm oraz filozofię Bergsona, chociaż widzi, iż nie tworzą one systematycznej całości, i co najwyżej można u nich skonstatować jednolitość na gruncie metody. Praca obejmuje trzy części; pierwsza traktuje o źródłach pragmatyzmu, druga zajmuje się zagadnieniem poznawczem w pragmatyzmie, trzecia porusza inne zagadnienia, związane z wypracowanym przez pragmatyzm poglądem na świat.

W poszukiwaniu źródeł uwzględnia autor literaturę nie tylko angielską i amery-

kańską, lecz także francuską i włoską. Rozpoczyna od Francji, gdzie źródeł pragmatyzmu dopatruje się w ogólnych dążeniach tamtejszej myśli filozoficznej, głównie zaś w reakcyi idealistycznej przeciw racjonalizmowi pozytywizmu. I tak Boutroux występuje przeciw bezwzględnej wartości praw naukowych i stara się wykazać, iż niemożliwe jest wykrycie świata praw, który mógłby posiadać rzeczywistość własną, niezależną w swoim rozwoju od przypadkowości danych („philosophie de la contingence“). Podobnie Guyau, Ravaisson i Fouillée wygłaszają szereg zdań, które przyobleczone w inną szatę znajdują wyraz w tworzącym się pragmatyzmie.

We Włoszech pragmatyzm zostaje powołany do życia w imię potrzeb kultury. Włochy odrodzone politycznie pragną także zajaśnieć duchowo i wrócić do dawnej chwały wieku Odrodzenia. Szereg pisarzy stara się wzbudzić poczucie „konieczności tworzenia wielkich rzeczy“, środkiem zaś do tego ma być... pragmatyzm. Podnosi się hasło „myśleć, aby działać“, wzbiera entuzjazm dla wszystkiego, co wzmaga siłę naszego oddziaływania na świat zewnętrzny,

a

a równocześnie ujawnia się nieufność względem wszystkiego, co już gotowe.

W Ameryce i Anglii pragmatyzm rozwinął się jako potrzeba wytłumaczenia zaistnienia nowych faktów i wyrósł jako uogólnienie, mające na celu utworzenie odrębnego poglądu na świat. Tej nowej dziedzinie faktów dostarczyła tam przedewszystkiem analiza psychologiczna, która odegrała wielką rolę w tłumaczeniu zjawisk religijnych, moralnych i estetycznych. Wielką doniosłość dla rozwoju pragmatyzmu mają przedewszystkiem prace psychologiczne Jamesa i to nie tylko z zakresu psychologii samej, lecz także z nauk z nią związanych, n. p. psychologii zjawisk religijnych. Autor zbiera nadto twierdzenia innych współczesnych psychologów, które, jakkolwiek powstały na gruncie ściśle empirycznym i niezależnie od wszelkich z góry powziętych mniemań, brzmią identycznie z zasadniczymi postulatami pragmatyzmu; przytem jednak nie wchodzi autor w to, czy wszystkie wnioski, które z psychologii dadzą się wyprowadzić na korzyść pragmatyzmu, są dostatecznie umotywowane.

Omawiając w drugiej części pracy zagadnienie poznawcze w pragmatyzmie, autor najwięcej miejsca poświęca teoryom James'a, Dewey'a, Schiller'a, nie pomija jednak i autorów pomniejszych ani pragmatystów włoskich. Pragmatyzm jako doktryna poznawcza mianuje się radykalnym empiryzmem. Niedopuszczalny w nim bowiem jest jakikolwiek element, nie będący przedmiotem bezpośredniego doświadczenia, z drugiej strony żaden element będący przedmiotem doświadczenia nie może być w nim pominięty. Całość doświadczenia wystarcza sama sobie, nie potrzebuje żadnej podstawy. Stosunki, które wiążą rzeczywistość, są również doświadczeniem. Podział na świat zewnętrzny i wewnętrzny istnieje wewnątrz doświadczenia. Proces poznawczy odbywa się jako proste przejście od jednego doświadczenia do drugiego. W przedmiotach spostrzeganych niema żadnych cech absolutnie istotnych. Jeśli w pojęciowym ujęciu dokonywamy

b

wyboru, to jedynie ze względu na osobiste cele. Każde pojęcie jest celowem narzędziem, poznanie jest bezpośrednio związane z działaniem, jest funkcją biologiczną. W ocenie znaczenia pojęć nie wolno abstrahować od chwilowego zabarwienia nadanego przez określony i każdorazowy zmienny bieg czynników wewnętrznych i zewnętrznych; podstawą musi być zawsze konkretna jednostka wraz z uczuciami i wzruszeniami. Niema więc w pragmatyzmie miejsca na teorię poznania jako odrębną naukę, istnieje tylko psychologia poznania.

Prawda jest cechą, którą posiadają nasze zdania o tyle, o ile spełniają funkcję organiczną, o ile dają nam możliwość przewidywania i rządzenia doświadczeniem. Prawda zmienia się wraz z zainteresowaniami, którym ma służyć, rośnie, doskonalili się, podlega prawom rozwoju i rozkładu. Prawda z istoty swej nie tylko więc nie może być absolutną, ale nie może być także ogólną. Istnieją tylko prawdy, które stają się ciągle bardziej lub mniej prawdziwe.

Trzecia część pracy, charakteryzująca wypracowany przez pragmatystów pogląd na świat, okazuje jaskrawo, jak pragmatyści, zrazu skromni bojownicy o prawdę, przedzierzgnęli się wkrótce w metafizyków, wkraczających w dziedzinę zagadnień absolutnych. Pragmatyzm usiłuje ująć zagadnienia metafizyczne jako czynne dane doświadczenia, które mogą mieć wielką wartość praktyczną. I tak pojęcie Boga gwarantuje istnienie idealnego porządku, celowość staje się rodzajem obietnicy dla upadającej na duchu ludzkości, wolna wola oznacza możliwość twórczości. Rzeczywistość sama pojęta jest jako coś, co jest w stadium powstawania i oczekuje swego dopełnienia od przyszłości. Wolność woli oznacza właśnie możliwość powstania rzeczy nowych, stanowi podstawę dla tak zwanego melioryzmu pragmatystów, obiecującego zaprowadzenie w przyszłości idealnego porządku świata. Ewolucja życia, to nie produkt stałych, niezmiennych praw, ale czynne oddziaływanie wolnych

a

i twórczych jednostek. — W zakończeniu omawia jeszcze autor pokrótce filozofię Bergsona, którą pragmatyści powitali z ogromnym entuzjazmem i przyjęli prawie za własną metafizykę, zwłaszcza, iż uzyskała ona aprobatę Jamesa.

Obok przedstawienia genezy i teorii pragmatyzmu mieści praca autora także szereg uwag krytycznych oraz własnych myśli i poglądów. Autor zaznacza na wstępie, iż nie czuje się powołanym do tępienia pragmatyzmu, widzi w nim większą ilość pierwiastków nader cennych i te właśnie stara się podkreślić i uwydatnić. W pracy swej uwzględnia też bardzo już liczną literaturę o pragmatyzmie, podaje jednak całość samodzielnie opracowaną i po literacku wygładzoną. Ale zbyt wielki program, który autor sobie zakreślił, odbija się ujemnie na pracy. Autor sam przyznaje, iż trzy czwarte pracy traktowane są szkicowo, a zdałoby się tu jednak mniej rozlewności, a więcej pogłębienia. W krytyce swej autor często jest niejasny, i tak n. p. uważa za zaletę pragmatyzmu, iż dąży on do zdania sprawy z konkretnego przebiegu poznania, a nie traktuje sprawy poznania racjonalnie jako przebiegu czystej myśli, a równocześnie godzi się na zarzut, iż u pragmatystów zachodzi pomieszanie spraw psychologicznych i logicznych. Wygląda to tak, jak gdyby autor to samo ganił i chwalił zarazem. Ostatecznie jako jedynie słuszną i dostatecznie umotywowaną interpretację pragmatyzmu podnosi autor, iż pragmatyzm usiłuje zagadnienie poznania ująć z punktu widzenia t w ó r c z o ś c i. „We wszystkich dziedzinach umysłowego życia stoimy wobec psychologicznego zagadnienia twórczości. Filozofia, która to zagadnienie rozwiąże... weźmie przywództwo dzisiejszej myśli. Pragmatyzm jest takiej filozofii tylko... zwiastunem“. Dewiza twórczości brzmi niewątpliwie bardzo pięknie. Hasło to dotąd było znane w dziedzinie sztuki, w kołach artystów i literatów. Od pewnego czasu przyjęli je także filozofowie. Czy przyniesie ono jednak filozofii coś zasadniczo nowego i trwałego — niewiadomo.

Dr. Zygmunt Zawirski (Lwów).

b

Wyczółkowska Anna. Dualizm organiczny albo mowa i myśl. Część pierwsza. Kraków 1913. G. Gebethner i Sp. Warszawa. Gebethner i Wolff. 8°. str. 109.

W pięciu rozdziałach omawia autorka: 1. teorie dotyczące pochodzenia mowy; 2. organiczne pochodzenie pierwiastków fonetycznych i etymologicznych; 3. organiczne i ewolucyjne środki na cele (sic!) tworzenia się znaczenia wyrazów; 4. organiczne pochodzenie form gramatycznych; 5. organiczne pochodzenie form logicznych.

Rozprawiwszy się w pierwszym rozdziale z teoriami odmawiającymi dziecku twórczości językowej, wykazuje autorka w następnych rozdziałach wyprowadzenie elementów mowy i jej różnych form z czynników organicznych; domyślam się, — bo wyjaśnień daremnieby szukać w omawianej książce, — że „organiczny“ znaczy „zawisły jedynie od organizmu“, w tym wypadku ludzkiego.

- Terenem, na którym się autorka orientuje w sposób dostateczny, są jedynie pewne działy psychologii. Gdzie konstrukcje jej wymagają wiadomości z logiki, gramatyki lub choćby psychologii myślenia, tam wywody jej stają się wprost naiwne; pozwolę sobie dla przykładu wskazać ustęp, w którym autorka wyprowadza czasownik, w przeciwieństwie do rzeczownika, z „działalności skoordynowanej organów mięśniowych“ (str. 59 i nast.), albo wywody o istocie sądu (str. 79 i nast.), albo wyprowadzenie różnicy sądów twierdzących i przeczących z dwu rodzajów ruchów i nastrojów, korzystnych i niekorzystnych dla organizmu (str. 84 i nast.), albo twierdzenie, że swoją absolutną pewność zawdzięcza matematyka... organicznemu pochodzeniu z biologicznej rytmiki! (str. 107). Że wiadomości gramatyczne autorki są mniej niż dyletanckie, o tem świadczy uznanie sanskrytu za język „praojczysty języków europejskich“ (str. 25).

Co to jest „dualizm organiczny“ mowy i myśli, dowiemy się zapewne z drugiej części, bo w omawianej książce brak wystarczających danych, jak w ogóle wielu potrzebnych wyjaśnień i określeń. Brak

a

także choćby spisu rozdziałów. W większości cytatów nie podaje autorka strony ani wydania. Wogóle pod względem formalnym cechuje książkę niestaranność w stopniu nawet u nas nieczęsto spotykanym.

Bronisław Bandrowski (Lwów).

Goblet D'Alviella. Croyances, Rites, Institutions. Paris Leipzig. 1911. Librairie Paul Geuthner. 3 tomy, str. XX—386—412—386.

Kto zna metodę, którą się posługiwał Renan w „Życiu Jezusa“, znajdzie ją także w Gobleta trzynomowym dziele o „Wierzeniach, Obrzędach i Religiiach“. Jak wiadomo, jest porównawcza nauka religii dopiero w pierwszych swych związkach. W katolickim obozie uczonych nie odbiega od Objawienia; po za nim opiera się na sceptycyzmie racjonalistycznym, postępując drogą krytycznej metody historycznej. Stąd w całym obozie akatolickim pełno uogólnień nie bardzo uzasadnionych. Podobne bowiem zjawiska nie dowodzą wcale zależności ewolucyjnej jednej religii od drugiej; podobieństwo ich wypływa raczej z ogólnego podkładu religijnego całego rodzaju ludzkiego. Dlatego też widzimy podobne i te same nieomal cechy religijne u różnych ludów, u których jakąś zależność wierzeń i kultów stanowczo trzeba wykluczyć. To się tyczy szczególnie Chrystyanizmu, który Goblet i inni, jednostronnie tylko bacząc na pewne zewnętrzne formy, uważają za rezultat podań indyjskich, perskich, babilońskich, egipskich, helleńskich i rzymskich — i za podłoże dla jakiejś nieokreślonej jeszcze religii przyszłości. Taka metoda jest bezpodstawną i dowolną wobec historycznie dowiedzionego charakteru religii chrześcijańskiej, która i w nauce swojej i w przykazaniach swoich jest zupełnie odrębną od innych.

Dzieło Gobleta nie jest jednolitem: składa się na nie 80 różnych referatów, wykładów, odczytów i recenzji okolicznościowych, które autor tutaj razem zebrał.

b

Zdaniem jego należą do całokształtu porównawczej nauki religii: hierografia, hierologia i hierozofia. Pierwsza (tom I.) jest jakoby historią opisową religii, jej przedmiotem wszystkie znane religie i ich rozwój dziejowy. Druga t. j. hierologia (tom II) ma przedstawiać stosunek współczesności i następstwa zjawisk religijnych — słowem — ma ustalić prawa ewolucji religii. Mamy tu więc syntezę religii, którą często nazywamy historią porównawczą religii albo wprost religią porównawczą. Ale ta nie jest jeszcze filozofią religii. Tą zajmuje się hierozofia (tom III), której zadaniem sformułowanie konsekwencji logicznych, wypływających z rozumowego pojęcia naszych stosunków religijnych do Boga i wszechświata. Chrystus Gobleta jest tylko człowiekiem na modłę Renana.

Nie godząc się na wnioski Gobleta, nawet ze stanowiska naukowego, można mimo to z nagromadzonego w jego pracy materiału wiele skorzystać; a kolosalne to dzieło o blisko 1.200 stronnicach czyta się z całą przyjemnością, bo, płynnie i lekko pisane, przeplatane sposobem francuskim anegdotami, zawiera mnóstwo wiadomości i szczegółów, które są prawdopodobnie autentyczne.

X. T. Olejniczak (Lwów).

Geniusz Mieczysław. Le devoir fondamental. Conférence lue au Caire le 23. XII. 1910 et à Port-Saïd le 4. III. 1911. St. Pétersbourg. 1912. Stron 30.

Zwracając się do tych, co nie postępują ku prawdzie, pragnie autor dopomóc im zdać sobie sprawę z naczelnego obowiązku wobec życia — obowiązku tajemniczo afirmowanego w powadze i sile naszych aspiracji. Wszelki obowiązek ma swe korzenie w zdolności szacowania wyższych wartości i jest pojęciem świadczeń, winnych dobrowolnie uznanej powadze. Autor czyni przegląd obowiązków w trzech dziedzinach życia: fizycznej, psychicznej i metafizycznej, inaczey określanych jako substancjalna (zmysłowa, statyczna), formalna (uczuciowo-ideowa, dynamiczna) i przyczynowa (duchowa, twórcza). Obowiązki układają się w hie-

a

rarchię postępową, której szczyble stanowią zasady ofiary — aż do najwyższego poczucia jedności z wszechżyciem. Rozdział ostatni wskazuje drogę do tego szczytu w wytrwałym wysiłku woli, posłusznej wewnętrznemu nakazowi wolnego sumienia. Ten to wysiłek jest naczelnym obowiązkiem i zarazem warunkiem postępu duchowego: rozpoczyna się on w uporczywym kierowaniu myśli ku wyższym celom naszych aspiracji, w walce z rozpraszcającymi i pętającymi czynnikami wewnętrznymi i zewnętrznymi — i doprowadza do niezależności, samoistności indywidualnej, do ciszy ducha, zwiastującej wyższą epokę życia — samotwórczą (*auto-créatrice*) — w zapładniającym kontakcie jednostki z duszą świata.

Tadeusz Strumiłło (Kraków).

Pichler Hans. *Möglichkeit und Widerspruchslösigkeit.* Lipsk. Johann Barth, 1912, str. 72.

Możliwe obiektywnie lub realnie jest to, co nie jest niemożliwe. Niemożliwe zaś jest to, co a priori nie jest. Zagadnienie polega na tem, aby wynaleźć definicyę możliwości przez niesprzeczność, definicyę, któraby była dopasowana do podanych tymczasowych określeń. Według tej poszukiwanej definicyi możliwość jest to niesprzeczność względem wszystkich sądów a priori. Przytem sąd jest sądem a priori, jeżeli jego prawdziwość zasadza się wyłącznie na znaczeniu użytych pojęć, czyli, dla sądów o formie podmiotowo-orzeczeniowej, jeżeli orzeczenie B przysługuje podmiotowi A już na zasadzie samego pojęcia tego podmiotu (A). Takie sądy są syntetyczne i analityczne. Analitycznym sąd a priori jest wtedy, jeśli da się dowieść czysto logicznie czyli wyłącznie przy pomocy aksyomatów logiki i definicyi użytych pojęć (*Couturat*), syntetyczny zasadza się na zawartości poglądowej pojęć, w nim użytych, pojęć niezdefiniowanych (przykłady: zieleń jest barwą, myśl nie jest człowiekiem). Na tle tych rozróżnień powstaje kwestya, czy kryterium tak pojętej możliwości obiektywnej nie może być niespre-

b

czność wewnętrzna czyli brak sprzeczności, któraby się dała stwierdzić w sądzie analitycznym. Otóż tak jest w systemach czyli splotach dedukcyjnych zdań, które w ten sposób wynikają z pewnych aksyomatów, że na każde pytanie, operujące pojęciami tego splotu, można odpowiedzieć na podstawie tych aksyomatów. Tam bowiem niesprzeczności wewnętrznej zawsze towarzyszy konieczność (*antyteza sprzeczna*), a zatem i niesprzeczność względem wszystkich zdań a priori. Tam też można zawsze okazać niesprzeczność wewnętrzną danego sądu drogą redukcji do absurdu jego antytezy. Wyjątek tworzą same aksjomaty systemu, ze względu na które sprowadza się do absurdu inne sądy. — Nauki aprioryczne dążą do tego, by się stać systemami, a jeśli się to stanie, wówczas wszystkie ich sądy (z wyjątkiem aksyomatów: definicyi i pewnych sądów syntetycznych a priori) staną się analityczne, a wszystkie sądy wewnętrznie niesprzeczne staną się obiektywnie możliwe. — Nauka wogóle dąży do aprioryzacji czyli do zastąpienia sądów a posteriori przez sądy a priori. Dążenie to napotyka granice: nigdy bowiem nie staną się apriorycznymi sądy egzystencyjalne (orzekające istnienie, *Existenz*, a nie *byt*, *Sein*) oraz różne inne sądy, ponieważ niepodobna utworzyć pojęć, których definicye określałyby wszystkie własności danego przedmiotu doświadczalnego, gdyż te własności nie tworzą całości uporządkowanej, a definicya przez nieskończone wyliczanie cech jest niewykonalna.

To tylko zrzęb zasadniczy zawartości tej bardzo treściwej rozprawy, która robi wrażenie fragmentarycznego rezultatu studyów nad poglądami Kanta i Leibniza na możliwość, prowadzonych ze stanowiska zwolennika Leibniza.

Niewyraźna pozycja logiczna autora znajduje wyraz z jednej strony w poszukiwaniu definicyi możliwości obiektywnej czyli niezależnej od stopnia pewności podmiotowej oraz w pojmowaniu niepsycho-logicznem oczywistości czyli aprioryczności w sądach analitycznych, z drugiej zaś

a

strony w psychologicznem bądź co bądź rozumieniu tej aprioryczności w sądach syntetycznych a priori (terminis intellectis patet), w omawianiu pojęć, nie zaś terminów i sądów raczej nie zdań (choć termin Satz ciągle w użyciu na przemian z terminem Urteil), w definiowaniu pojęć lub rzeczy, nie zaś wyrazów.

Rzecz pisana z wyższą kulturą logiczną, lecz z bardzo małym poczuciem warunków zrozumiałości, zwłaszcza w układzie. Główna wartość rozprawy polega na rozproszonych, zwłaszcza w pierwszej, zrozumialszej połowie, subtelnych fragmentach logicznych.

Tadeusz Kotarbiński (Warszawa)

Rohner Anselm P. Dr. Das Schöpfungsproblem bei M. Maimonides, Albertus Magnus und Thomas v. Aquin. Ein Beitrag zur Geschichte des Schöpfungsproblems im Mittelalter. Münster, Aschendorff. 1913. Str. XII. 140. Mk. 4'75.

Przedstawicielem średniowiecznej filozofii żydowskiej, powstałej ze zetknięcia się kultury żydowskiej z grecko-arabską, jest Maimonides, który w przekonaniu, że fundamentalne poglądy greckich myślicieli są pochodzenia żydowskiego, podjął na nowo w XII. stuleciu usiłowania, zainicjowane w wieku X. przez Gaona Saadję, a zmierzające w kierunku pogodzenia wiary z wiedzą.

Wśród zagadnień, celowi temu służących, wyznaczył Maimonides zgodnie z arabskimi arystotelikami problemowi stworzenia świata miejsce naczelne, zwalczając z dużym powodzeniem ówczesnych perypatetyków; i tak stał się w tej trudnej kwestyi informatorem Alberta Wielkiego i Tomasza z Aquinu. Trudność zaś polega na tem: Arystoteles, który teorię absolutnego powstania odrzuca, staje na stanowisku bezpoczątkowości i odwieczności świata. Biblia uczy, że świat ma początek w czasie i że został przez Boga stworzony. Jak tu zapełnić przepaść, zięjącą między temi powagami?

Mahomedańscy teologowie, tz. Mutakallimun, udowadniają demonstratywnie

b

czasową kreację, a perypatetycy dowodzą apodyktycznie odwieczności. Owóż Maimonides rozstrzyga ten spór, niezbitnie wykazując, że rozum ludzki niezdolen dowieść ani tezy ani antytezy, i że argumentacja filozoficzna przemawia raczej za kreacją, choć właściwie i na to niema dowodu.

Jako arystotelik, znakomicie wyszkolony, któremu nie brak zrozumienia tajników natury ani gruntonych wiadomości na polu nauk przyrodniczych, zbija Maimonides z łatwością i nie bez ironii wywody teologów arabskich, zaznaczając, że najsilniejszym ich argumentem jest chęć uratowania dogmatu na wszelki wypadek.

Nie tak łatwo przychodzi mu potem rozprawiać się z ich przeciwnikami, piszącymi się bez zastrzeżeń na teorię Arystotelesa; krok za krokiem podąża za nimi, śledząc ze skrupulatną drobiazgowością każde ogniwo w łańcuchu ich dowodzeń i odsłaniając w nim brak ścisłości, a na domiar klęski, zadanej tym zdecydowanym zwolennikom Arystotelesa, częstuje ich rewelacją, że nieomylną wyrocznię swoją, Stagirytę, źle zrozumieli; ten bowiem oświadcza się za bezpoczątkowością, jakkolwiek przyznaje, że dowód na to jest niemożliwy.

Co się zaś tyczy meritum polemiki Maimonidesowej, można je naszkicować temi paru kreskami. Z odwieczności czasu i ruchu — mówią perypatetycy — wynika odwieczność świata; bo ruch powstający ma za warunek coś, co w ruch wprawia i samo się porusza; jeżeli ten ostatni ruch też powstał, to podlega temu samemu warunkowi i tak in infinitum, czyli, krótko, nigdy nie dochodzimy do jakiegoś „pierwszego ruchu“. Analogicznie ma się rzecz z czasem. A że niema ruchu bez czegoś, coby się poruszało, więc świat jest odwiecznym na równi z ruchem.

Jest to prawda niezaprzeczoną — odpowiada Maimonides — że w granicach naturalnego porządku świata nic nie powstaje absolutnie i nic nie niszczy, ale poza temi granicami, i odnośnie do świata,

a

nie do czegoś w świecie, możliwa jest creatio ex nihilo; z praw przyrody wysnuwacie wnioski o wieczności tych praw, a to logicznie nie uchodzi. Przyrodoznawstwo i religia wcale nie pozostają w sprzeczności ze sobą, gdyż pierwsze mówi o tem, że w przyrodzie nigdy materji nie przybywa, nigdy nie ubywa, druga zaś twierdzi, że materya w stosunku swoim do Boga jest czemś stworzonem.

Tego rodzaju kompleks wywodów w całej swej rozciągłości stanowi podłoże, z którego wyrosła koncepcja scholastyków w XIII wieku o tym przedmiocie. Przesadną atoli jest niektórych historyków relacya, według której scholastyki na tym punkcie reprodukowali tylko Maimonidesa.

Albert Wielki np. nie ogranicza się do samego More Nebuchim albo do innych dzieł Maimonidesa; on czerpie dużo z różnych źródeł, daje także dużo samodzielnego, a w każdym razie pogłębia on rzecz tam, gdzie Maimonides z lekka o nią zawadza albo po powierzchni się prześlizguje; Albert Wielki objaśnia wszechstronnie znaczenie twierdzenia, że przed stworzeniem nie było ani materji ani czasu; wypukla stanowisko, że infinitum in actu jest niemożliwe i rozwija oryginalny pogląd, zagradzający drogę do rozróżnienia świata stworzonego i świata odwiecznie stworzonego.

Między Albertem Wielkim a Tomaszem z Aquinu zachodzi ścisła łączność. Co pierwszy rozpoczął, tego drugi dokonał, a łączy ich m. i. wspólność planu; filozofia miała służyć i podporządkować się teologii. Albert Wielki zebrał i uporządkował potrzebny ku temu materiał, Tomasz z Aquinu, poznawszy całą doniosłość filozofii arystotelesowskiej dla teologii, podejmuje z całą świadomością metodę odróżniania porządku naturalnego od nadnaturalnego i wysnuwa stąd konsekwencye nader wielkiej wagi.

More Nebuchim było i dla św. Tomasza głównym drogowskazem, ale on umiał wyszukiwać także własne drogi i chadzał niemi, aż doszedł do wyniku nieco odmiennego od rezultatu w More zawartego.

b

Maimonides uważa wszelkie dowodzenie w tej mierze za przedsięwzięcie zgoła beznadziejne; według św. Tomasza może rozum ludzki się zdobyć na dowód stworzenia świata, a tylko czasowego początku świata nie można udowodnić.

H. Bad (Lwów).

Stern W. Die psychologischen Methoden der Intelligenzprüfung und deren Anwendung an Schulkindern. (Sonderabdruck aus: Bericht über den V. Kongress für experimentelle Psychologie). Lipsk. J. A. Barth. 1912. Str. 106.

Jest to obok pracy Ziehena, z której zdawałam sprawę na tem miejscu (zob. Ruch filozoficzny, III. str. 112, b), jedno z najgruntowniejszych studyów w dziedzinie badania inteligencji; gdy jednak roztrząsania Ziehena jako psychiatry dotyczyły przeważnie oceny inteligencji dorosłych o różnych zboczeniach umysłowości, Stern rozpatruje głównie badania, dotyczące dzieci w wieku szkolnym w związku z całym szeregiem zagadnień zarówno psychologicznych jak pedagogicznych. Zaczyna od definicyi inteligencji i od określenia zadań w jej badaniu. Według Sterna inteligencya jest to ogólna zdolność umysłu, polegająca na świadomem przystosowaniu swego myślenia do nowych zadań i warunków; trzeba więc ją odróżnić zarówno od uzdolnień specjalnych t. j. talentów, jak od zasobu wiedzy, stopnia wykształcenia. Z tego pojęcia wynikają też warunki, którym powinny odpowiadać metody badania i poszczególne próby czyli t. zw. testy. To też krytyce metod dotychczas używanych poświęca część pierwszą swej pracy, dzieląc je na kilku grup głównych i charakteryzując każdą wraz z jej licznymi odmianami, oddzielny zaś rozdział poświęca metodzie Binet'a, opartej na szeregu prób, ustopniowanych co do trudności i oceniających inteligencyę w stosunku do wieku badanego osobnika. Tutaj, nie poprzestając na charakterystyce ogólnej samej metody, autor przytacza wyniki, osiągnięte z jej pomocą podczas badań, czynionych w różnych krajach i w rozmaitych szkołach,

a

wśród dzieci z rozmaitych warstw społecznych. Wyniki te rzucają pewne światło na wiele zagadnień, mających znaczenie nie tylko teoretyczne lecz i praktyczne, jak: różne stopnie inteligencji wśród dzieci normalnych, różne stopnie zacofania umysłowego wśród dzieci nienormalnych, stosunek inteligencji do wieku, płci, warstwy społecznej, stosunek inteligencji do postępów w nauce szkolnej i t. p. Badania te również stanowią pewne kryterium dla samej metody: wskazują one jej dodatnie i ujemne strony w zastosowaniu do oceny inteligencji uczniów w szkole, wyświełają względną wartość poszczególnych prób i ich sformułowania w stosunku do wytkniętego celu. Na tem opiera Stern krytykę metody Bineta i wysnuwa cały szereg wniosków nadzwyczaj interesujących co do dalszego jej rozwoju i udoskonalenia; wnioski te dotyczą zarówno treści doświadczeń jak techniki ich prowadzenia, jak wreszcie sposobu obliczania otrzymanych rezultatów i oceny inteligencji uczniów na ich podstawie; w zakończeniu zaś podaje bogatą już dziś literaturę przedmiotu.

Nadzwyczaj cenne to studium czyta się z przyjemnością, którą odczuwamy zwykle, gdy jakieś zagadnienie zrazu zawile zarysowuje się nam coraz wyraźniej i jaśniej; niemniej czytelnika polskiego uderzają przykro dwa szczegóły: 1) w studium wyczerpującem, które nie pomija żadnego autora bez względu na jego narodowość, niema wzmianki o polskiej metodzie badania inteligencji, obmyślanej i wypróbowanej przez J. Wł. Dawida; 2) badania niemieckie, na które powołuje się autor, dotyczyły dzieci szkolnych w Wrocławiu, Katowicach, Lignicy t. j. miastach szląskich, niewątpliwie zniemczonych, ale posiadających znaczny procent ludności rdzennej polskiej; niemniej autor nigdzie nie wspomina o stosunkach narodowościowych dzieci zbadanych. Naturalnie winić o te braki niepodobna uczonego niemieckiego; powinnyby one natomiast zwrócić uwagę naszych uczonych i pobudzić Polaków do żywszego udziału w kongresach między-

b

narodowych i do systematycznego informowania cudzoziemców o postępach nauki polskiej.

Aniela Szczyłłona (Warszawa).

Deri Max. Versuch einer psychologischen Kunstlehre. Stuttgart, Verlag von Ferd. Enke, 1912, 8°, str. 6 nl.+138, Mk 5.

Stanowisko, z jakiego autor rozważa główne problemy estetyczne, określa dość wyraźnie już sam tytuł tej książki; jest to zarys estetyki psychologicznej. Jak sam autor zaznacza w przedmowie, głównem zadaniem tego studium jest: czyste i pozbawione jakichkolwiek uprzedzeń dostosowanie myśli naszych do doświadczeń w zakresie doznań estetycznych, a zatem orientacja w dziedzinie estetycznych zjawisk, ale nie ze stanowiska tworzącego artysty, lecz — przeciwnie — z punktu widzenia człowieka, używającego dzieł sztuki, t. j. napawającego się niemi i doznającego wrażeń estetycznych na podstawie zewnętrznej podniety. Zdążając w swych wywodach do tego celu, podaje autor także klasyfikację sztuk i tabelaryczny ich przegląd.

Dr. Mieczysław Treter (Lwów).

PRZEGLĄD CZASOPISM.

I.

Scientia. Rok VII. Tom XIV. Nr. XXXI. 5.

A. Mieli: Teorie substancji u greckich filozofów przedsokratycznych. Część I. Od pierwszych spekulacji aż do Empedoklesa (Le teorie delle sostanze nei presocratici greci. I. Parte: Dalle prime speculazioni fino ad Empedocle). Str. 165—181. Autor podaje historię zagadnienia konstrukcji i zmiany substancji w epoce przedsokratycznej; w części pierwszej wykazuje, w jaki sposób pierwotne poglądy filozofów jonickich, ulegając wskutek teorii gnozeologicznych przekształceniom, otwierają pole filozofii Anaksagorasa, Atomistów i Empedoklesa. Przedstawiając odnośną naukę Empedoklesa, stara się autor wykazać wpływ, jaki wywarła nie tylko na starożytnych, ale na filozofię arabską w wiekach średnich, a nawet na teorie chemiczne wieku XIX.

E. Rignano: Rozwój rozumowania. Część II.: Od intuicji do dedukcji (L'evoluzione del ragionamento. II. Parte: Dall'intuizione alla dedu-

a

zione). Str. 214—239. (Zob. Ruch filozoficzny, IV. str. 14, a). Artykuł ten podaje analizę intuicji i przedstawia w jaki sposób dokonywa się rozwój do rozumowania dedukcyjnego.

S. Freud: Znaczenie psychoanalizy. Część I. Znaczenie psychologiczne (Das Interesse an der Psychoanalyse. I. Teil: Das psychologische Interesse). Str. 240—250. Psychoanaliza posiada dla psychologii znaczenie jako psychologia neurozy, wykazuje ona bowiem, że pewne zjawiska patologiczne, które chciano wyłącznie fizjologicznie traktować, są zjawiskami psychicznymi, oraz podaje ich wyjaśnienie, polegające na sprowadzeniu tych zjawisk do czynników psychicznych.

S. Jankelevitch: Myślące konie z Elberfeldu (Les chevaux pensants d'Elberfeld). Autor streszcza cztery artykuły zajmujące się rzekomymi zdolnościami rozumowymi sławnych koni z Elberfeldu (artykuły: Ferrari'ego, Mackenzi'ego, Claparède'a i Assagioli'ego). Wymienia też szereg trudności, które widzi w przyznaniu owym koniom rozumu.

Scientia Rok VII. Tom XIV. Nr. XXXII. 6.

A. Mieli: Teorie substancji u greckich filozofów przedsokratycznych. Część II. Anaksagoras i atomiści (Le theorie delle sostanze nei presocratici greci. II. Parte. Anassagora e gli atomisti). Str. 329—344. Artykuł ten kresli w głównych zarysach obraz filozofii Anaksagorasa i Demokryta. O pierwszym twierdzi, że nie został zrozumiany i nie wywarł żadnego wpływu. Przedstawiając filozofię Demokryta utrzymuje, że późniejsze jej przedstawienia doktrynę tę fałszują, czyniąc ją naukową, gdy tymczasem jest ona raczej wzlotem poetyckim i zboczeniem z drogi naukowej, po której kroczył Empedokles.

S. Freud: Znaczenie psychoanalizy. Część II. Jej znaczenie dla niepsychologicznych nauk (Das Interesse für die Psychoanalyse. II. Teil. Ihr Interesse für die nicht psychologischen Wissenschaften). Str. 369—384. Freud zwraca uwagę na znaczenie psychoanalizy dla językoznawstwa (pojmując „język“ znacznie obszerniej niż wyraz myśli w słowach); psychoanaliza udostępnia mianowicie język snu i język stanów patologicznych. Przez wykrycie zjawisk, w których się przejawia nieświadome życie psychiczne, wznowia psychoanaliza dla filozofii problemat podświadomości. Psychoanaliza dostarcza dalej wyjaśnienia powstania doktryn filozoficznych przez wykazanie subiektywnych motywów u ich twórców, dlatego, że ona dopiero jest zdolna dać psychografię osobowości. Ponadto omawia Freud znaczenie psychoanalizy dla biologii, historii rozwoju indywiduum ludzkiego, historii kultury, wyjaśnienia twórczości artystycznej, wreszcie dla socjologii. Specjalnie podkreśla Freud znaczenie psychoanalizy dla pedagogiki, które posiada dzięki przyczynieniu amnezji dzieciństwa, odkryciu szeregu popędów u dzieci

b

i rozumieniu ich znaczenia dla późniejszego rozwoju.

Ch. Guignebert: Dogmat Trójcy. Część I. Tryady pierwotne i formuła chrześcijańska (Le dogme de la Trinité. I. Partie: Les triades primitives et la formule baptismale). Str. 384—403. Autor szkicuje historię dogmatu katolickiego o Trójcy, wykazując na tym przykładzie, w jaki sposób powstają, rozwijają się, słabną i zamierają zasadnicze wierzenia religijne.

Dr. Kazimierz Ajdukiewicz (Lwów).

Scientia. Rok VIII. Tom XV. Nr. XXXIII. 1.

M. Abraham: Nowa mechanika (Die neue Mechanik). Str. 8—27. Klasyczna mechanika, napotykać na zagadnienia związane z działaniem sił elektromagnetycznych, zmuszona jest do przekształcenia swych zasadniczych praw i pojęć. Trzecie prawo Newtona (akcji i reakcji) upada w swym dawnym sformułowaniu wobec eksperymentalnie stwierdzonego zjawiska ciśnienia światła, będącego przykładem działania, któremu nie towarzyszy równoczesne przeciwdziałanie. Także drugie prawo Newtona — zmiana ruchu jest proporcjonalna do siły — okazuje się niesłusznym dla cząstek, z których składają się promienie katodowe. W związku z tem doznają zatem modyfikacji pojęcia pędu, masy, czasu i przestrzeni. Teoria elektromagnetyczna Maxwella i Lorenza, teoria względności Einsteina i Minkowskiego stanowią nowe ujęcie wspomnianych zjawisk, nie wystarczają jednak do wytłumaczenia w zadowalający sposób działania grawitacji. Lecz mimo ten brak dotychczasowych usiłowań zadanie przystosowania się do postępów fizyki zapewnia nowej mechanice nieustanny rozwój.

Ch. Guignebert: Dogmat Trójcy. Część II. Ewolucja dwóch tryad i pierwsze starcia (Le dogme de la Trinité. II. partie: L'évolution des deux triades et les premiers conflits). Str. 66—82. Sformułowanie nauki o Trójcy zgodnie z ewangeliami i tradycją przedstawiało dla pisarzy kościelnych II. i III. w. wielkie trudności. Konieczność pogodzenia monoteizmu z troistością Ojca, Syna i Ducha prowadziło jednych (Klemens z Aleksandryi, Origenes, Tertulian) do przyjęcia trzech osób boskich, różniących się stopniem czy formą, lecz tworzących jedną substancję; inni — Noetus, Praxeas, Sabellius — głosili, iż Ojciec, Syn i Duch są kolejnymi objawieniami (modi) jednego Boga. Autor przedstawia ewolucję i pierwsze starcia obu poglądów, zakończone później zwycięstwem nauki aleksandryjskiej.

Tadeusz Czeżowski (Lwów).

II.

The Monist. Vol. XXIII. Nr. 4.

Bertrand Russell: Filozoficzna doniosłość logiki matematycznej (The philosophical importance of mathematical logic). Str. 481—493. Naturę samą rozumowań matematycznych stanowi ich czysty formalizm. Logika matematy-

a

czna, rozwiązując zagadnienia nieskończoności i ciągłości, umożliwiają filozofii przywrócenie realności przestrzeni, czasu i ruchu, okazuje bowiem, że poznanie aprioryczne nie może być wyjaśnione subiektywistycznie czy psychologicznie. Prowadzi to w dalszej linii do uznania w pewnym sensie rzeczywistości świata uniwersaliów. Formalizm rozumowań nie tylko umożliwia postęp w uogólnianiu, ale też wielką ekonomię w pracy badawczej.

Richard Garbe: Pierwiastki chrześcijańskie w Bhagavatgicie (Christian elements in the Bhagavatgita). Str. 494—516. Rozstrzygnięcie sporu o datę i charakter dwóch redakcji B. (pierwsza — zasadnicza w teistycznym duchu Krisznaizmu ok. 200 przed Chr., druga — z dodatkami panteistycznymi ok. 200 po Chr., zob. wydanie B. przez autora w Lipsku 1905) usuwa możliwość przypisywania teizmu, nauki o Miłości i Łasce Bożej w B. wpływom chrześcijańskim [por. poprzednie artykuły autora o wpływach Chrześcijaństwa na myśl Indyjską w „the Monist“ XXII. 2 i XXIII. 3 — Ruch fil. II. 129 b i III. 268 a].

Albert J. Edmunds: Dostępność nauki buddyjskiej dla ewangelistów chrześcijańskich (The accessibility of Buddhist lore to the Christian Evangelists). Str. 517—522. W czasach powstawania Chrześcijaństwa Buddyzm był agresywnym, tłumaczono żywoty B. i podręczniki między innymi językami na Baktryjskie narzecza (Sogdiańskie i Tokharyjskie), znane Partom; bajki i ludowe podania indyjskie docierały daleko na Zachód; kupcy i podróżnicy mogli przywieźć wieści o rzeźbach i rysunkach buddyjskich [por. poprzednie artykuły autora o wpływach Buddyzmu na Chrześcijaństwo w „the Monist“ XXII. 1, 4 — Ruch fil. II. 90 a i III. 114 a].

Alfred H. Lloyd: Komedya filozofii (The high comedy of philosophy). Str. 523—542. Szkic o czynnikach humoru i komizmu w filozofii.

Otto Herrmann: Monizm niemieckiej ligi monistycznej (The Monism of the German Monistic League). Str. 543—566. Po krótkiej informacji o powstaniu i charakterze *Monistenbundu* z przytoczeniem urzędowej zasadniczej enuncjacji monachijskiej z 1912 r. podaje autor najważniejsze punkty „Monistycznego Katechizmu“ opracowanego przez Dr. L. Frei'a, zaznaczając, że umyślnie łagodzi i zaciera jego bojowy charakter, zastosowując się do amerykańskich warunków.

Sydney Waterlow: „Interlingua“ i zagadnienie języka uniwersalnego („Interlingua“ and the problem of a universal language). Str. 567—585. Autor rozważa warunki, jakim odpowiadać winien język uniwersalny — najprostszy i najłatwiejszy; „Interlingua“, propagowana przez prof. Peano z Turynu, jako uproszczona łacina, nie odpowiada ideałowi tych warunków, ale może być pożyteczna jako międzynarodowy język publikacji naukowych.

b

C. L. Marsh: Agnostyk (The agnostic). Str. 586—594. Wiersze filozoficzne.

Dział krytyk i dyskusji:

C. W. Kendall i P. Carus snują refleksje o nieśmiertelności, — pierwszy w myśl Haeckla (Reflections on immortality) str. 595—596, drugi — w pewnym sensie windykując nieśmiertelność indywidualną (The problem of life after death) str. 596—600. — **A. J. Edmunds** krytykuje książkę Karola Clemen'a „Primitive Christianity and its non Jewish sources“ (Buddhist influence on Christianity). Str. 600—3. — **P. Carus** proponuje uznać angielski za język międzynarodowy (English as a universal language). Str. 603—5. — **P. Carus i Ph. E. B. Jourdain** rozważają trudności pojęcia algebraicznego mnożenia (The multiplication of pears and pence). Str. 605—7. — **Calvin Thomas** charakteryzuje poezję filozoficzną Schillera (S.'s philosophical poetry — ustęp z nowej książki „Life and works of S.“). Str. 608—11. — **P. Carus** dyskutuje o zagadnieniu czystej formy z L. Arréat i G. A. Black (Problems of pure form). Str. 611—13. — Przegląd czasopism (Current Periodicals). Str. 613—17; Korespondencya (French „Plasmogenists“ on the origin of life). Str. 617—23 i Artykuły **W. S. Andrews** i **H. A. Sayles** o kwadratach magicznych (Magic squares... and cubes) str. 623—40 kończą zeszyt.

Tadeusz Strumiłło (Kraków).

III.

The Journal of Philosophy, Psychology and Scientific Methods. XI. 2. 3.

Harold Chapman Brown: Wartość i potencjalność (Value and Potentiality). Str. 29—37. Potencjalność danej rzeczy jest tą rzeczą w stosunku do jakiegoś przekształcenia jej samej lub jej otoczenia pod pewnymi warunkami. Wartość jest stopniem zdatności jakiejś potencjalności dla urzeczywistnienia skutku, dzięki któremu jest potencjalnością, albo: wartość przedmiotu polega na zdatności jego przymiotów (qualities) w odniesieniu do urzeczywistnienia specyficznego skutku. Autor rozpatruje podział na wartości subiektywne i obiektywne, absolutne i względne, wewnętrzne i zewnętrzne, oraz stosunek celu do wartości.

Isaac Aaronson: Percepcja (Perception). Str. 37—46. Autor traktuje percepcję jako czynność organiczną. Percepcja umożliwia organizmowi rozwiązanie problemów, nasuniętych przez jego otoczenie, jest procesem przystosowania się. Przystosowanie to nie jest czysto mechaniczne, gdyż wchodzi wń względy rozumowe (nabyte doświadczenie, celowość). Percepcja jest progresywnym odkrywaniem wartości lub objawianiem rzeczywistości; jest zaś uwarunkowana przez położenie zmysłów przed i po percepcji. Percepcja jest procesem wyboru, pośredniczy między stanem obecnym a stanem, jaki pragnie osiągnąć.

a

J. E. Turner: P. Calkins o idealizmie i realizmie (Miss Calkins on Idealism and Realism). Str. 46—49. Autor zarzuca pnie Calkins identyfikację obiektu (entity), którego doświadczamy, z doświadczeniem tego obiektu. Co innego jest „widzieć barwę żółtą“, a „barwa żółta widziana“.

Harald Chapman Brown: Trzynaste Zebranie doroczne członków amerykańskiego Towarzystwa filozoficznego (The thirteenth annual Meeting of the american philosophical Association). Str. 57—67. Streszczenie referatów i dyskusyi.

Marya Wędrichowska (Lwów).

IV.

The Philosophical Review. XXIII. 1.

Archibald A. Bowman: Zagadnienie poznania z punktu widzenia waloru (The Problem of Knowledge from the Standpoint of Validity). Str. 1—16. Opierając się na Kancie, zaznacza autor, że zazwyczaj niedość ściśle rozróżnia się teoryę poznania i metafizykę, a tem samem dwa zagadnienia: poznania i bytu. Poznanie czyste nie jest zależne ani od doświadczenia ani od zasad apriorycznych. Jest ono jedną z dziedzin, gdzie decyduje zasada „waloru“ („validity“).

Joseph A. Leighton: Wierzenia, realność i stosunek (Truth Reality, and Relation). Str. 17—26. Przez „Truth“ rozumie autor sądy, które myśliciele ludzcy uważają za prawdziwe. Realny przedmiot jest tylko konwencyonalnem ugrupowaniem podpadających pod zmysły obserwatora cech. Fakty zaś stanowią znów kompleks, którego człony są powiązane stosunkami.

Douglas Clyde Macintosh: Hockinga filozofia religii (Hocking's Philosophy of Religion). Str. 27—47. Recenzya książki prof. W. E. Hockinga: „Znaczenie Boga w ludzkim doświadczeniu“ („The Meaning of God in Human Experience“). W związku z recenzją roztrząsa autor kilka zagadnień z filozofii religii. Samo dzieło Hockinga nazywa wysoce pomocnem w drodze ku stwierdzeniu istnienia Boga.

Izydor G. Oberhard (Lwów).

V.

Revue philosophique de la France et de l'Étranger. XXXIX. 1.

Roberty E. de: Nowe prądy myśli w socjologii współczesnej (Les nouveaux courants d'idées dans la sociologie contemporaine). Str. 1—31. Autor omawia t. zw. kierunek neo-pozytywistyczny w socjologii, według którego zjawiska społeczne są produktem wzajemnego oddziaływania na siebie świadomości, zrazu biindywidualnych, a później modyfikowanych coraz bardziej przez samo środowisko społeczne. Kierunek ten podnosi wielką rolę ideologii abstrakcyjnej w rozwoju cywilizacji ludzkiej i domaga się oparcia teoryi poznania na podstawie socjologicznej.

Revault d'Allonnes: Uwaga pośrednia (L'attention indirecte). Str. 32—54. Uwaga pośrednia

b

jest operacją jak gdyby perspektywiczną, gdyż ujmuje dane bezpośrednie za pośrednictwem gotowych już w umyśle przedstawień i uczuć, dzięki którym owe dane ulegają transformacji. Autor omawia uwagę pośrednią przy spostrzeganiu (percepcyi), apercpcyi oraz przy myśleniu abstrakcyjnem.

Chide A.: Nauka a pierwiastek nadprzyrodzony (La science et le surnaturel). Str. 55—72. Autor utrzymuje, iż żaden z dotychczasowych cudów w Lourdes nie jest dostatecznie naukowo stwierdzony. Tamtejsze biuro medyczne działa w sposób bardzo niedbały i powierzchowny, a przytem nie bezinteresowny.

Lalo: Pierwszy kongres estetyczny (Le premier congrès d'esthétique). Str. 73—86. Sprawozdanie z kongresu.

Revue philosophique de la France et de l'Étranger. XXXIX. 2.

Le Dantec F.: Rozważania nad wypoczynkiem i snem (Considérations sur le repos et le sommeil). Str. 113—146. Sen i jawa, to dwa stany antagonistyczne i wzajemnie się dopełniające, jakby wychylenie naprzód i wstecz od pewnego idealnego stanu pośredniego, są więc przykładem oscylacyjnego przebiegu zjawisk. Nie tylko bowiem sen usuwa znużenie, wynikłe z życia na jawie, ale naodwrot jawa usuwa znużenie wynikłe ze snu.

Kostyleff N.: Bechterew i psychologia przyszłości (Bechterew et la psychologie de demain). Str. 147—169. Autor przypisuje ogromną doniosłość pracom Bechterewa i tak zwanej psychologii obiektywnej, która wszelkie procesy psychiczne tłumaczy za pomocą odruchów kory mózgowej. Podczas gdy dawna fizjologia szukała dla stanów psychicznych odpowiedników statycznych (coś w rodzaju odcisków przedmiotów zewnętrznych w korze mózgowej), nowsza szkoła sprowadza wszystko do modyfikacji dróg nerwowych.

Dugas L.: Humor, studjum psychologiczne (L'humeur: étude psychologique). Str. 170—188. Rysem istotnym, cechą zasadniczą i podstawową humoru jest niestałość. Humor, to kaprys, zmiana, niestałość psychiczna, głównie uczuciowa, niestałość wzruszeń i gustów, a co zatem idzie, działań charakteru i opinii.

Dr. Zygmunt Zawirski (Lwów).

VI.

Revue de métaphysique et de morale. XXII. 1.

E. Boutroux: Religia i rozum (Religion et raison). Str. 1—16. Kwestya stosunku religii do rozumu rozwiązuje się przez rozróżnienie pojęcia religii i rozumu od ich idei. Pojęcie bowiem jest martwą abstrakcją, idea zaś jest konkretna i żywa. Na tem stanowisku nie można mówić o wyłączeniu się religii i rozumu, lecz przeciwnie o wzajemnem ich wspieraniu się.

J. M. Carré: Niewydane pismo Fichtego (Un inédit de Fichte). Str. 17—26. Aforyzmy Fich-

a

tego dotyczące „Nauki umiejętności“, które były w posiadaniu H. C. Robinsona.

X. Leon: Socjalizm Fichtego według „Zamkniętego państwa handlowego“ (Le socialisme de Fichte d'après „L'état commercial fermé“). Str. 27—71. Dzieło Fichtego „Der geschlossene Handelstaat“ powstało w czasie, kiedy system merkantylizmu to chwał się pod naporem teorii wolnej wymiany reprezentowanej przez szkołę fizyokratów i A. Smitha, to znów jeszcze silniejszy powstawał. Fichte głosił prawo do życia każdej jednostki, a stąd prawo jej do pracy, którą zorganizować powinno państwo tak, aby każdemu zapewnić jak najwięcej dobrobytu. Zbliżony do A. Smitha uznawał F. ważność podziału pracy, stąd podział na producentów rolnych, rzemieślników i kupców; pierwszym podobnie jak fizyokraci, przyznaje istotną rolę w państwie. Pieniądz ma wartość dokładnie odpowiadającą ilości i wartości środków żywności w państwie; ilość jego nie może być zwiększona bez równoczesnego zwiększenia ilości środków żywności. Aby dopiąć tego, państwo musi być zamknięte dla handlu z zagranicą. Współczesne państwo nie odpowiadało tym ideałom Fichtego, gdyż dopuszczało ono bądźz wolną wymianę, bądź też merkantylizm. Państwo urządzone według zasad racjonalnych Fichtego musiałyby wprawdzie zapewnić sobie takie granice, by jego terytorium mogło zaspokoić wszystkie istotne potrzeby mieszkańców; wtenczas dopiero może zamknąć się przed zagranicą; zamknięcie to głównie ma się odbyć przez wprowadzenie monety, która za granicą nie ma żadnej wartości.

S. Lavergne: Rozdział bogactw pojęty jako prosty wstęp do ekonomii społecznej (La répartition des richesses comprise comme simple introduction à l'économie sociale). Str. 72—82. Pojęcie rozdziału bogactw klasycznej ekonomii jest błędne i wchodzi w konflikt z pojęciem produkcji. Należy je zmienić tak, aby mogło stanowić wstęp do ekonomii społecznej i oprzeć się przedewszystkiem na statystyce.

E. de Michéle: Problemy logiki według F. Enriques'a (Les problèmes de la logique selon F. Enriques). Str. 83—93. Przedstawienie poglądów E. na znaczenie analizy logicznej i na stosunek myśli logicznej do rzeczywistości.

A. Rivaud: Niewydane teksty Leibniza ogłoszone przez I. Jagodyńskiego (Textes inédits de Leibnitz publiés par M. Ivan Jagodynsky). Str. 94—120. Artykuł podaje treść owych tekstów, które są do pewnego stopnia przeróbką i dalszym ciągiem dzieł L. „Theoria motus abstracti“ i „Hypothesis physica nova“.

Th. Ruysen: Moralność płciowa (La morale sexuelle). Str. 121—151. Dokończenie. (Zob. Ruch filozoficzny, IV, str. 71, a). Wyjaśnienie neomaltuzyanizmu i omówienie warunków moralnych jego dopuszczalności; jego znaczenie społeczne.

Dr. K. Sośnicki (Borszczów).

b

VII.

Revue néo-scholastique de Philosophie. XXI. 81.

M. De Wulf: Geneza dzieła sztuki (La genèse de l'oeuvre d'art). Str. 5—16. Rozważając powstanie dzieła sztuki przedewszystkiem ze stanowiska psychologicznego, omawia autor zależność ideału artystycznego od czynników zewnętrznych: przyrody, rasy i środowiska, i wewnętrznych: wyobraźni i inteligencji artysty. Następuje szkic socjologiczny o sztuce jako fakcie społecznym.

J. Halleux: Biologiczny determinizm (Le déterminisme biologique). Str. 17—32. Szczegółowe omówienie monizmu F. Le Dantec'a na podstawie jego dzieła p. t.: „Le déterminisme biologique et la personnalité consciente“. Dok. n.

J. Laminne: Przyczyna i skutek (La cause et l'effet). Str. 33—70. Przedmiotem rozprawy, posługującej się terminologią scholastyczną, jest zagadnienie: „czy wszystko, co skutek zawiera, mieści się już w przyczynie?“ Autor omawia opracowanie tego zagadnienia w filozofii scholastycznej i dochodzi do wyniku, że tylko pierwsza przyczyna (Bóg) zawiera wszystko, co się mieści w skutkach, a niema wystarczających apyorycznych lub aposterorycznych racji do twierdzenia tego samego o przyczynach drugich (stworzonych). Gdy skutki tychże zawierają coś, czego niema w przyczynach, (przykładem zjawiska reprodukcji życia), to możemy mówić tylko o przyczynach jako instrumentach Boga. Taka instrumentalna przyczynowość wykazuje również pewne stałe związki; stanowią one prawa natury; atoli prawa te nie wyrażają wówczas całej rzeczywistości.

G. Legrand: Maine de Biran i Kartezjusz (Maine de Biran et Descartes). Str. 71—78. Analiza dzieła Maine de Birana p. t. „Commentaire sur les méditations de Descartes“ w celu wykrycia różnicy poglądów tych filozofów. Dotyczy ona przedewszystkiem kartezjuszowej podstawy wszelkiej pewności „cogito, ergo sum“. Występując w ogóle przeciw spirytualizmowi Kartezjusza, broni Maine de Biran wielu idei tomistycznych.

L. Du Rousseaux: Spostrzeganie świata zewnętrznego (La perception du monde extérieur). Str. 78—86. Krytyczne sprawozdanie z dzieła Ostlera p. t.: „Die Realität der Aussenwelt“ zawierającego konstrukcję umiarkowanego realizmu percepcjonistycznego.

Dr. Franciszek Smolka (Lwów).

VIII.

Kantstudien. XVIII. 4.

Dr. Oscar Ewald: Filozofia niemiecka w r. 1912 (Die deutsche Philosophie im Jahre 1912). Str. 339—382. Na utworach literackich, które się ukazały w r. 1912 można stwierdzić, że w rozwoju nowoczesnej myśli filozoficznej wybijają się na pierwszy plan problemy metafizyczne. Zwłaszcza w filozofii niemieckiej doszło między epistemologią a metafizyką do konfliktu,

a

będącego programatycznym wyrazem ścierających się dziś teoryj w szkołach, na czele których stoją z jednej strony osobistości tak wybitne, jak Cohen, Natorp, Kinkel i Cassirer, z drugiej zaś strony Lask, Kraft, Frischeisen-Köhler i Külpe. To też nie dziwi, że w tym rozgwarze polemicznym cofnięto się do autorów starszych, n. p. do Jana Mikołaja Tetensa, Salomona Majmona, Ottona Liebmana; z tego też punktu widzenia zrozumiał jest zwrot ku metodologii. (Hönigswald). W niektórych dziełach ujawniają się tendencje powrócenia ze stanowiska kantowskiego do sfery myśli metafizycznych Leibniza, w innych zaś dowodzi się niemożliwości epistemologii.

Hans Pichler: W sprawie rozwoju racjonalizmu od Kartezjusza do Kanta (Zur Entwicklung des Rationalismus von Descartes bis Kant). Str. 383—418. Historycy filozofii mylą się, sądząc, że Krytyka czystego rozumu wobec racjonalizmu odporne zajmuje stanowisko; jest ona raczej ostatnim etapem w rozwoju kierunku, który zainicjował Kartezjusz a z powodzeniem uprawiali Spinoza i Leibniz; jest ona zakończeniem starego i zadatkim nowego kierunku. Od Kartezjusza przejął Spinoza pojęcie jasności i dokładności jako istotną cechę racjonalnego poznania i pogłębił tę koncepcją, wykazując, że z nią łączy się nierozdzielnie — ścisły determinizm. Dorobek Leibniza w pochodzie myśli racjonalistycznej polega na fundamentalnym pojęciu gatunku, którego osobniki tak są różniczkowane, że tworzą uporządkowaną mnogość, zwaną universitas ordinata, a wytwarzaniu się ich przewodniczy prawo, zwane principium individuationis. Dziełem, otwierającym nową epokę w dziejach racjonalizmu, jest Krytyka czystego rozumu, nie, jak referenci głoszą, ze względu na transcendentalną dedukcję, lecz dzięki kopernikańskiemu stanowisku: nie rzeczy nam pojęcia dyktują, lecz my swoje pojęcia wnosimy w rzeczy. W poszukiwaniu prawd racjonalizmu jest Kant współpracownikiem trzech powyższych filozofów, a oryginalność jego zasada się na odkryciu pojęcia idei regulatywnej.

Willi Schink: Kant a etyka stoicka (Kant und die Stoische Ethik). Str. 419—475. Zestawienie porównawcze poglądów Kanta na etykę z zasadami etycznymi stoików daje rezultat, że Kant ze stoikami sympatyzował, że nawet zapożyczał się u nich w niejednym, co go we własnych przekonaniach utwierdzało, ale nie naruszało jego samodzielności; imponowała mu powaga założenia, z jakiego etyka ich wychodziła, łączyła go z nimi wspólność zapatrywania na cel i zadanie wszelkiej filozofii, którym to celem jest pojęcie najwyższego dobra.

H. Bań (Lwów).

IX.

Archiv für Geschichte der Philosophie XXVII. 2.

Dr. Branislav Petronievics: Nauka Herbarta o inteligibilnej przestrzeni (Über Herbarts Lehre

b

vom intelligiblen Raume). Str. 129—170. Autor przedstawia a) Herbartowską konstrukcję inteligibilnej przestrzeni i jej krytykę, b) rozważa zagadnienie jej obiektywnej realności, uwzględniając przytem poglądy najważniejszych zwolenników Herbarta, c) zajmuje się stosunkiem powyższej konstrukcji przestrzeni do matematyki i filozofii.

Gottfried Bohnenblust: O powstaniu zasady etycznej Stoików (Die Entstehung des stoischen Moralprinzips). Str. 171—187. Na podstawie badań źródeł stara się autor ustalić genezę zasady etycznej Stoików, a zwłaszcza skonstruować jej stosunek do filozofii Heraklita.

Dr. A. Coralmik: Przyczynek do dziejów sceptycyzmu (Zur Geschichte der Skepsis). Str. 188—222. Rozbiór poglądów mało znanego i niedocenionego myśliciele portugalskiego z XVI. w., Franciszka Sancheza, przedstawiciela starszego sceptycyzmu w filozofii przyrody.

Eckart v. Sydow: Systemat B. Croce'go (Das System Benedetto Croce's). Str. 223—235. Autor zajmuje się filozofią współczesnego idealisty włoskiego zawartą w jego dziele „Filozofia jako nauka o duchu“ (Filosofia come scienza dello spirito). 3. t. Bari, 1909—1912.

Rudolf Nykotajczuk (Lwów).

X.

Zeitschrift für Psychologie. LXVII. 3. 4. 5. 6.

G. E. Müller: Nowe eksperymenty z Rücklem (Neue Versuche mit Rückle). Str. 193—213. M. podaje zmiany, którym uległa pamięć rachmistrza Rückle'go od czasu poprzednich badań, dokonanych nad nim w roku 1906.

Olivér v. Hazay: Rozważania o spostrzeżeniu i stosunku tegoż do innych przedmiotów psychologii z punktu widzenia teoryi przedmiotów (Gegenstandstheoretische Betrachtungen über Wahrnehmung und ihr Verhältnis zu anderen Gegenständen der Psychologie). Str. 214—260. Nawiązując do wywodów Meinonga, autor usiłuje oznaczyć rodzaje przedmiotów, odpowiadające poszczególnym funkcjom psychicznym.

Stefan Baley: O współdziałaniu większej ilości tonów mało różnych (Über den Zusammenklang einer grösseren Zahl wenig verschiedener Töne). Str. 261—276. Kilka tonów różnych pod względem wysokości może przy odpowiednim doborze różnicy ilości drgań złączyć się w jeden ton wypadkowy.

Julius Pinkler: Wrażenie a porównywanie I. (Empfindung und Vergleich. I.). Str. 277—288. W przeciwieństwie do utartego poglądu twierdzi P., że przy sukcesywnym porównywaniu dwu treści proces porównawczy nie odbywa się dopiero po zjawieniu się treści drugiej, lecz iż musi on być gotowym równocześnie i z jej ukazaniem się.

Erwin Ackerknecht: O zakresie i wartości pojęcia „jakości postaciowej“ (Über Umfang und Wert des Begriffes „Gestaltqualität“). Str. 289—293. A. stara się dać charakterystykę po-

a

jęcia wyobrażeń supraonowanych; termin „jakość postaciowa“ radzi zastąpić terminem „wrażenie postaciowe“.

K. Koffka: Przyczynki do psychologii przeżyć postaci i ruchu. Wstęp (Beiträge zur Psychologie der Gestalt- und Bewegungserlebnisse. Einleitung). Str. 353—358. We wstępie K. podaje program szeregu prac wykonywanych pod jego kierownictwem w pracowni psychologicznej w Giessen; pierwsza z nich ma tytuł następujący:

Friedrich Kenkel: Badania nad związkiem pomiędzy pozorną wielkością i pozornym ruchem przy niektórych tak zwanych optycznych złudzeniach (Untersuchungen über den Zusammenhang bei einigen sogenannten optischen Täuschungen). Str. 358—449. Przedmiotem pracy jest ruch pozorny, który powstaje przy odpowiednio szybkiej sukcesywnej ekspozycji dwu elementów optycznych (linij) obiektywnie równych, lecz mających wskutek odmiennego przy obu ekspozycjach otoczenia różną wielkość pozorną (α -ruch). Dalej zajmuje się autor także wrażeniem ruchu, które powstaje przy odpowiednio krótkiej jednorazowej lub częstszej ekspozycji elementu optycznego przy niezmiennym otoczeniu (γ -ruch).

Dr. Stefan Baley (Berlin).

XI.

Archiv für die gesammte Psychologie. XXX. I. i 2.

Erich Schröbler. Rozwój kategorii ujmowania u dzieci szkolnych (Die Entwicklung der Auffassungskategorien beim Schulkinde). Str. 1—12. Autor, opierając się na licznych eksperymentach, stwierdza, że wykryte przez Sterna typowe formy appercepcji u dzieci rzeczywiście istnieją, poczem zajmuje się ich dokładniejszym zbadaniem.

F. M. Urban: O niektórych pojęciach i zadaniach psychofizyki (Über einige Begriffe und Aufgaben der Psychophysik). Str. 113—152. Autor wykazuje, że obserwacja własna, pojęta jako wypowiedzenie się o istnieniu jakiegoś psychicznego zjawiska, jest w psychologii czynnikiem rozstrzygającym. Nadto zajmuje się pojęciem progę, prawdopodobieństwa oraz zastosowaniem rachunku prawdopodobieństwa w psychofizyce.

W. Wirth: Uwaga do poprzedniej rozprawy (Bemerkung zur vorstehenden Abhandlung). Str. 153—155. Polemika z wywodami Urbana o pojęciu progę.

Oskar Kutzner: Uczucie według Wundta (Das Gefühl nach Wundt). Str. 156—239. Naszkicowawszy ogólne stanowisko Wundta w psychologii, autor przedstawia systematycznie naukę Wundta o uczuciu i rozbiera ją krytycznie.

Georg Anschütz: Nowa nauka o sędzię Teodora Lipps'a (Theodor Lipps' neuere Urteilslehre). Str. 240—326. Autor, wstrzymując się z różnych powodów od krytyki, ogranicza się

b

do samego przedstawienia nauki Lippsa o sędzię jako najwyższym stopniu abstrakcyjnego myślenia. W I. części swej pracy, która zawiera się w niniejszym zeszycie, przedstawia poglądy Lippsa na psychologiczną naturę sądu.

Mieczysław Kreutz (Lwów).

ZAPISKI BIBLIOGRAFICZNE.

a) Prace polskie.

Żułowski Jerzy. Przed zwierciadłem prawdy. Szkice filozoficzne. Warszawa, Wende i Sp., Lwów, Altenberg, 1914, str. 318 i 2 nb. Rb. 1'80.

Młynarski Feliks. Filozofia przyszłości. — Krytyka, Kraków, XVI. 5. str. 293—297.

A. B. Zmienność filozofii w Niemczech współczesnych. Ciąg dalszy i dokończenie. — Myśl katolicka, Częstochowa, VII. Nr. 4. str. 25, 26. Nr. 5., str. 33, 34.

Dawid J. Wł. O filozofii Bergsona. Odczyt miany we Lwowie d. 9. marca 1913 w sali Muzeum Przemysłu. Warszawa, Wende i Sp. 1914, str. 21. Rb. 0'40.

Czuj Jan Dr. Ks. Życiorys Buddy. — Miesięcznik kościelny, Poznań, 63. str. 209—214.

Szycówna Aniela. Ś. p. Jan Władysław Dawid. — Wychowanie w domu i szkole, Warszawa, VII. 2. str. 101—107.

Kierski F. Działalność naukowa Jana Wł. Dawida. — Kuryer Warszawski, 16. lutego, 1914.

Rowid H. Jan Władysław Dawid. — Ruch pedagogiczny. Kraków, III, 1—2. str. 1—9.

Jan Wł. Dawid — Myśl Niepodległa, Warszawa, Nr. 271. str. 301—3.

Łempicki Zygmunt Dr. Wilhelm Dilthey. — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XVII. 1. str. 84—141.

Lipke Leonard Ks. Filozofia życia Eucken'a. Ciąg dalszy. — Przegląd Powszechny, Kraków, 362. str. 211—224.

Lubecki Kazimierz Dr. Ś. p. Ks. Franciszek Gabryl. — Ateneum kapłańskie, Włocławek, 52. str. 166—170.

Bązek Jan Ks. Prof. Anomizm Jana M. Guyau wobec powszechnych i niezmiennych praw i zasad porządku moralnego. Pozytywno-krytyczna rozprawa o podstawie moralności. Warszawa, Gebethner i Wolff, 1914, str. 191. Rb. 2.

Paygert Jan Dr. Spór i siła — a prawo i państwo. Filozoficzno-prawna nauka Tomasza Hobbesa w historycznym oświetleniu. Lwów, druk. Łozińskiego, 1913, str. 120. K. 4. (Odb. z „Przewodnika naukowego i literackiego“).

Massonius Maryan Dr. Mahrburg jako uczoney. — Przegląd filozoficzny, Warszawa XVII. 1. str. 76—83.

Dicksteinówna J. Adam Mahrburg. — Echo literacko-artystyczne, Warszawa, III. 4. str. 219—221.

a

Strusiński W. Dr. *Dramat Bojowca wiedzy. Życie i myśli Adama Mahrburga. II.* — Prawda, Warszawa, XXXIV. 9. str. 13.

Piotrowski Aleksander Dr. *Ciało i dusza.* Wedle wykładu, wygłoszonego przez autora w Tow. Nauk. Polaków w Berlinie 21/II 1913, Poznań, Niemierkiewicz, 1913, str. 20. M. 0-50. (Odb. z „Nowin Lekarskich“).

Wais Dr. Ks. *Dusza a ciało. Dokończenie.* — Ateneum kapłańskie. Włocławek, 52. str. 115—132.

Stamm Edward *O rzeczywistości.* — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XVII. 1. str. 33—47.

Bornstein Benedykt Dr. *Poznanie rzeczywistości.* — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XVII. 1. str. 48—62.

Leśniewski Stanisław Dr. *Czy prawda jest tylko wieczna czy też i wieczna i odwieczna.* — Nowe Tory. Warszawa, VIII. 10. str. 493—528.

Leśniewski Stanisław Dr. *Czy klasa klas niepodporządkowanych sobie jest podporządkowana sobie?* — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XVII. 1. str. 63—75.

Zawirski Zygmunt Dr. *O modalności sądów.* Lwów, Nakładem Polskiego Tow. filozoficznego, Skł. główny w księgarni H. Altenberga, G. Seyfartha i E. Wendego i Ski we Lwowie. 1914. Str. 108. Cena kor. 2. (Wydawnictwo Polskiego Tow. filozoficznego, Tom VII).

Abramowski Edward. *Źródła podświadomości i jej przejawy.* (Psychologia postrzeżenia i stanów bezimiennych). Warszawa, Z zapomogi Kasy pomocy dla osób pracujących na polu naukowym im. Dra J. Mianowskiego. 1914. Str. 206. Rb. 1-50. (Nadesłane).

Radecki Wacław Dr. *Psychologia kojarzenia wyobrażeń.* Według wykładów wygłoszonych w Uniw. Jag. 1912/13. Warszawa, Wende i Sp., Kraków, Krzyżanowski, 1913, str. 147. Kor. 4.

Zając Józef. *Badania nad wytwarzaniem się mechanizmów skojarzeń.* Kraków, nakł. Akad. Umiej. 1913, str. 27. (Odb. z t. LIII, ser. B. Rozpraw Wydz. mat.-przyr. Ak. Um. w Krakowie).

Ochorowicz Julian. *Zjawiska mediumiczne.* Cz. IV. i V. Warszawa, nakł. Biblioteki dzieł wyborowych. Lwów, H. Altenberg, 1914, str. 320.

H. R. *Kilka uwag w sprawie ambidextryi.* — Ruch pedagogiczny. Kraków. III. 1—2. str. 14. 15.

Grudzińska Anna. *Ambidextrya.* — Ruch pedagogiczny. Kraków, III. 1—2. str. 10—13.

Roszkowski W. *Dziedziczność psychozy.* — Wszechświat, Warszawa, 1650, str. 49—51.

Hamozyk Stanisław. *Wyniki badania inteligencji wychowañców zakładu wychowawczopoprawczego w Studzieniu.* — Zdrowie, Warszawa, XXX. 3. str. 146—159.

b

Kopezyński Stanisław Dr. *Przyczynki do badań psychologicznych nad młodzieżą szkolną. — Wychowanie w domu i szkole.* Warszawa, VII. 2. str. 108—115.

Znaniecki Floryan Dr. *Formy i zasady twórczości moralnej.* — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XVII. 1. str. 1—32.

Majewski Wł. Dr. fil. *Badanie wrażliwości zwierząt na barwy widma.* — Wszechświat, Warszawa, 1650. str. 56., 57.

Oziębowski Jan. *Wieczność świata.* — Wszechświat, Warszawa, 1657. str. 168., 169.

Kuszell Wład. *Kryterium filozoficzne z dziedziny matematyki.* — Wszechświat, Warszawa, 1655. str. 135—137.

Godlewski Emil. *Pogląd na właściwości twórcze żywej materii.* — Nowiny lekarskie, Poznań, XXVI. 3. str. 103—108.

Klimowicz Tadeusz. *Prawo czasów reakcji.* Wszechświat, Warszawa, 1656. str. 145—148 i 1657. str. 169—173.

Klimke Fryderyk Ks. *Religia a poznanie. Dokończenie.* — Przegląd Powszechny, Kraków, 362. str. 244—253.

Wiara. *Myśl niepodległa.* Warszawa, 272. str. 356—362.

Spira. *W sprawie czystości języka.* — Przegląd Lekarski, Kraków, LIII. 9. str. 126—7.

b) *Przekłady.*

Deussen P. Dr. *Zarys filozofii indyjskiej z dodatkiem o filozofii Wedanty i jej stosunku do metafizyki zachodniej.* Przekład rozszerzony objaśnieniami z upoważnienia autora. Lwów, Nakładem Polskiego Tow. filozoficznego. Skł. główny w Księgarni H. Altenberga, G. Seyfartha i E. Wendego i Ski we Lwowie. 1914. Str. 140. Cena kor. 2-50 w oprawie. (Wydawnictwo Polskiego Tow. filozoficznego, Tom VIII).

Lodge Oliver Sir. *Tajemnica życia.* Przełożył Stanisław Bouffał. Dokończenie. — Wszechświat, Warszawa, 1655. str. 137—140.

c) *Prace w jęz. obcych.*

Wilson Jacob. *Modern thought in its latest phases.* New York, 1913, str. 316.

Fournier. *Les langues vivantes en Philosophie et en Mathématiques.* — Les Langues modernes. Styczeń, 1914.

Sillano Sebastiano dott. *Studi classici e filosofia.* Asti, G. Brignolo. 1913. str. 80.

Baroni Cesare. *Problemi antichi, idee nuove: corso elementare di psicologia scientifica e di etica moderna.* Vol. II. (Etica). Padova, fratelli Drucker, 1914. str. 472. L. 5.

Bohnenblust G. *Über die philosophische Lektüre am Gymnasium.* — Neue Jahrbücher für Pädagogik. 17. Jahrg. 34. 2.

Heineken. Der Psychologieunterricht in der Frauenschule. — Frauenbildung, 1914, 1.

Pommer O. Physik und philosophische Propädeutik (Schl.). — Monatshefte für den naturwissenschaftlichen Unterricht aller Schulgattungen. 7. 2.

Howells G. The soul of India: an introduction to the study of Hinduism in its historical setting and development and its internal and historical relations to Christianity. Kingsgate Press, 1914, str. 642.

Keyserling H. Graf. Buddhismus und Brahminismus. — Die Tat. Luty, 1914.

Cimegotto Cesare. Frammenti di dottrine cosmico-antropiche degli antichi scrittori nelle opere di M. T. Cicerone. Roma, tip. Unione ed. 1913, str. 8.

Nicholson Reynold A. The mystics of Islam. (The Quest ser.). Beel, 1914, str. 186.

Taylor Henry Osborn. The mediaeval mind: a history of the development of thought and emotion in the Middle Ages. 2 vols. 2-nd ed. Macmillan. 1914, str. 622, 628.

Koperska Apollonia. Die Stellung der religiösen Orden zu den Profanwissenschaften im 12. u. 13. Jahrhundert. — Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde von der philosophischen Fakultät der Universität Freiburg in der Schweiz vorgelegt. Freiburg (Schweiz), St. Paulus-Druckerei, 1914. Str. XVI. i 211. (Nadesłane).

Verus S. E. Einführung in die Geschichte des freien Gedankens in hundert Lebensabrisen seiner Vorkämpfer. New York, 1914, str. XVI. 224.

Ardigò Roberto. Pagine scelte a cura di Ermilio Troilo. Genova, A. F. Formiggini. 1913, str. XXIII. 343, con ritratto e fascimile. L. 10. 1. Filosofia generale obiettiva. 2. Filosofia, logica e gnoseologia. 3. Storia della filosofia. 4. Filosofia morale e pratica. 5. Pagine autobiografiche.

Carlyle T. On heroes, hero-worship and the heroic in history. Edit. with intro, notes and bibliography by H. S. Murch. D. C. Heath, 1914.

Pascal Blaise. Pensées. Nelson, 1914, str. 452.

Spinoza. Oeuvres de Spinoza, traduites et annotées; par Ch. Appuhn. II. Traité theologico-politique. Paris. Garnier frères. 1913, str. XVIII. 452.

Telesius Bernardinus. De rerum natura, a cura di Vincenzo Spanpanato. Vol. II. Genova, A. F. Formiggini, 1913, str. 328. L. 5-50.

Weinreich O. Ein Gedicht des Aristoteles. — Philologus. 72. 4.

Burnet J. On the meaning of λόγος in Aristotle's Ethics. — The Classical Review. Luty, 1914.

Lord A. R. On the meaning of λόγος in certain passages in Aristotle's Nicomachean Ethics. — The Classical Review. Luty, 1914.

Bertrand L. Saint Augustin. Édition revue pour la jeunesse. Paris, Fayard et Co. 1913. Str. 448. Fr. 3-50.

Bertrand Louis. Saint Augustin. Constable, 1914, str. 404.

Fiske Gertrude Horford. Studies in the biliteral cipher of Francis Bacon; with italic and Roman alphabets by Eliz. Wells Gallup. Boston, 1913, str. VIII. 188.

Russell Hon. B. The philosophy of Bergson: with a reply by Mr. H. W. Carr and a rejoinder by Mr. Russell. Macmillan, 1914.

Reyburn Hugh Y. John Calvin: his life, letters and work. Hodder & S., 1914, str. 308.

Macgowan W. Stuart. The religious philosophy of Rudolf Eucken. Nutt, 1914, str. 104.

Petersen P. Johann Gottlieb Fichte († 29. Januar, 1814). — Der Sämänn. Styczeń, 1914.

Gogarten Fr. Fichtes Religion. — Die Tat. Luty, 1914.

Gallico E. docteur. L'Oeuvre de Jules de Gaul-tier. L'Opposition entre instinct vital et instinct de connaissance comme expression du conflit des antinomies. Paris, „Mercure de France“. 1913, str. 43.

Trinko Giovanni Prof. Giovanni Battista De Giorgio, filosofo friulano. Udine. tip. G. B. Doretti, 1913, str. 23.

Mach zob. Goethe.

Horn Carl Dr. Goethe als Energetiker. Verglichen mit den Energetikern Robert Mayer, Ottomar Rosenbach, Ernst Mach. Leipzig, Barth, 1914, str. 91. M. 2.

Kormann Fritz. Schopenhauer u. Mainländer. Philosophische Studien als Beitrag zur Würdigung Schopenhauers. Jena, Neuenhahn, 1914, str. 78. M. 1-50.

Merlaut Joachim. De Montaigne à Vauvenargues. Essai sur la vie intérieure et la culture du moi. Paris, Société française d'impr. et de libr. 1914, str. 428.

May G. Note sur les relations de Montesquieu avec l'Académie de Stanislas. Nancy, Berger-Levrault, 1913, str. 15.

Hocks Erich. Das Verhältnis der Erkenntnis zur Unendlichkeit der Welt bei Nietzsche, Eine Darstellung seiner Erkenntnislehre. Leipzig, Barth, 1914, str. VII. 71. M. 2-50.

Schaffganz Hans. Nietzsches Gefühlslehre. Leipzig, Meiner, 1913, str. VIII. M. 3-50.

Carus P. Nietzsche and other exponents of individualism. Chicago. The Open Court Publishing Company. 1914. \$ 1-25.

Martin A. v. Die Populärphilosophie des Florentiner Humanisten Coluccio Salutati. — Archiv für Kulturgeschichte. XI. 4.

Beer Margrieta. Schopenhauer. (People's books). Jack, 1914.

Schopenhauer zob. powyżej pod Mainländer.

Bassi Domenico p. Seneca morale: studi e saggi. Firenze, A. Razzolini, 1914, str. 205. L. 2-50.

Wilson L. N., G. Stanley Hall, a sketch. New York, 1914, str. 144 (26 stron bibliografii).

Levis Rev. H. Modern rationalism, as seen at work in its biographies. New York, 1914.

Eucken Rudolf Christof. Knowledge and life; tr. by W. Tudor Jones. (Crown theological library). Putnam, 1914, str. XVI. 307.

Dauville G. Le Positivisme est-il un système de philosophie positive? — Mercure de France. 1. Styczeń, 1914.

Haeckel Ernst. Monistische Bausteine. Mit e. Einleitung hrsg. v. Wilh. Breitenbach. (1. Heft.) Brackwede, Breitenbach, 1914, str. VIII. 224. M. 3.

Bradley F. H. Essays on truth and reality. (Clarendon Press). Milford, 1914, str. 496.

Ziehen Thdr. Zum gegenwärtigen Stand der Erkenntnistheorie (zugleich Versuch e. Einleitung der Erkenntnistheorien). Wiesbaden, Bergmann, 1914, str. III. 73. M. 2-80.

Walter Rev. Johnston Estep. The nature and the cognition of space and time. West Newton, Pa. 1914, str. 186.

Williams Stanley. Principles of logic. (People's books). Jack, 1914.

Couturat L. The algebra of logic. Open Court Pub. Co., 1914.

Russell L. J. An introduction to logic from the standpoint of education. Macmillan, 1914, str. 168.

Macpherson William. How to argue successfully. Routledge, 1914, str. 116.

Ruttman W. J. Die Hauptergebnisse der modernen Psychologie mit besonderer Berücksichtigung der Individualforschung. Leipzig, Wunderlich, 1914, str. XIII. 392. M. 4-40.

Martindale C. C. Psychology in the concrete.—The Dublin Review. Styczeń, 1914.

Münsterberg Hugo. Grundzüge der Psychotechnik. Leipzig, Barth, 1914, str. XII. 767. M. 16.

Lipmann Otto. Grundriss der Psychologie f. Juristen. Mit e. Vorwort von Frz. v. Liszt. 2. veränd. u. verm. Aufl. Leipzig, Barth, 1914, str. VII. 95. M. 3.

Harris D. Fraser M. D. Nerves. (Home University Library). New York, 1914, str. 256.

Cerri N. Elementi pratici di fisiologia e psicologia. Tivoli, tip. Sabatucce C. 1913, str. 82.

Verworn Max. Prof. Erregung u. Lähmung. Eine allgemeine Physiologie der Reizwirkungen. Jena, Fischer, 1914, str. X. 304 z 113 ryc. M. 10.

Gemelli Agostino dott. Il metodo degli equivalenti; contributo allo studio dei processi di confronto: ricerche sperimentali. Firenze, tip. ed. fiorentina, 1913, str. 314.

Holt E. B. The concept of consciousness. G. Allen, 1914.

Dürr Ernst Prof. Dr. Die Lehre von der Aufmerksamkeit. 2. völlig umgearb. Aufl. Leipzig, Quelle u. Meyer, 1914, str. VIII. 220. M. 4-20.

Frankhauser K. Dr. Gedächtnis u. Vererbung. Strassburg, Heitz, 1914, str. 40. M. 2.

Pearson Karl and Jaederholm G. A. Mendelism and the problem of mental defect. 2. On the continuity of mental defect. (Questions of the day and of the fray. No. 8.) Dulau, 1914, str. 48.

Köhn Karl. Experimentelle Beiträge zum Problem der Intelligenzprüfung. Aus dem pädagogisch-psycholog. Institut München. Leipzig, Quelle u. Meyer, 1913, str. III. 138 z fig. i 1 tabl. M. 4-35.

Eng Helga Dr. Abstrakte Begriffe im Sprechen u. Denken des Kindes. Leipzig, Barth, 1914, str. IV. 116. M. 3-60. (Aus: „Zeitschrift f. angewandte Psychologie u. psychologische Sammelersforschung. 8. Beiheft.)

Lipps Thdr. Ästhetik. Psychologie des Schönen u. der Kunst. 1. Tl. Grundlegung der Ästhetik. 2. unveränd. Aufl. (Anastat. Neudr.). Leipzig, Voss, 1914, str. XIII. 601. M. 12.

Bizzarri Romualdo. Studi sull' estetica. Firenze, Liberia editrice fiorentina, 1914, Str. 400. (Nadeslane).

Cortissoz Royal. Art and common sense. E. Smith, 1914, str. 454.

Boisbaudran Lecocq de. The training of the memory in the art and the education of the artist. 2-nd ed. Macmillan, 1914, str. 216.

Raehlmann E. Die blaue Farbe in den verschiedenen Perioden der Malerei und ihre kunstgeschichtliche Bedeutung. — Museumskunde, 9. 4.

Heymans G. Prof. Dr. Einführung in die Ethik. Auf Grundlage der Erfahrung. Leipzig, Barth, 1914, str. VII. 319. M. 8-60.

Lessing Tdr. Studien zur Wertaxiomatik. Untersuchungen über reine Ethik u. reines Recht. 2. erweitert. Ausg. Leipzig, Meiner, 1914, str. XIX. M. 3 60.

Horwatt Arth. de. System e. neuen Sozial-Reform. Eine Soziale Ethik. Nach der französ. Ausg. deutsch bearb. von E. v. Otto. Leipzig, Excelsior-Verlag. 1914, str. XVI. 324. M. 5.

Morselli Emilio. Morale. Seconda edizione, completamente rifatta. Livorno, R. Giusti, 1914, str. VI. 242. L. 2-20.

Rensi Giuseppe. La trascendenza: studio sul problema morale. Torino, fratelli Bocca, 1914, str. X. 523. L. 5.

Begbie Harold. The crisis of morals; an analysis and a programme. New York and Chicago, 1914, str. 59.

Masson-Ourset P. Synthèse historique et Philosophie de l'histoire. — Revue de Synthèse historique. 26. 3.

a

Kemmerich Max. Dr. Das Kausalgesetz der Weltgeschichte. 2. (Schluss-) Bd. München, Langen, 1914, str. VII. 452. M. 15.

Cohen Morris R. Jurisprudence as a philosophical discipline. Reprinted from the Journal of Philosophy, psychology and scientific methods. X. 9.

Cipriani Cipriano. Studi sulle concezioni fondamentali della filosofia del diritto. Sassari, tip. G. Galizzi, 1913, str. 103. L. 3.

Lifschitz F. Dr. Die historische Schule der Wirtschaftswissenschaft. Bern. Stämpfli u. Co. 1914. str. IV. 291. M. 7-50.

Lewys Leopold. Prestige. A psychological study of social estimates. Unwin, 1913, str. 352.

Schmidt Rich. Prof. Dr. Die „Rückkehr zu Hegel“ u. die strafrechtliche Verbrechenlehre. Stuttgart, Enke, 1913, str. 64. M. 2-80. (Odb. z „Gerichtssaal“.)

Moosbacher Kurt Dr. Die Beweislastlehre nach dem bürgerlichen Gesetzbuch unter besond. Berücksicht. der §§ 929—936. Mannheim, Bensheimer Verl. 1914, str. 110. M. 3. (Beiheft zur „Rhein. Zeitschrift f. Zivil- u. Prozessrecht“ VI. 2.)

Bechterew W. Prof. Dr. Das Verbrechen im Lichte der objektiven Psychologie. Ins Deutsche übertr. v. Dr. T. Rosenthal. Wiesbaden, Bergmann, 1914, str. V. 53. M. 1-60.

Boutmy Émile. Essai d'une Psychologie politique du Peuple Anglais au XIX. siècle. Paris. Armand Colin. Fr. 4.

Mabie H. W. American ideals, character and life. Macmillan, 1914.

Fließ Wilh. Vom Leben u. vom Tod. Biologische Vorträge. 2. verm. Aufl. Jena, Diederichs, 1914. str. VIII. 133. M. 2-50.

Planck Max Prof. Dr. Neue Bahnen der physikalischen Erkenntnis. Rektorats-Rede. Leipzig, Barth, 1914, str. 28. M. 1.

Henthaus G. F. Ursprung u. Entwicklung der Religion. Materialien zu e. experimentalphilos. Darstellung v. Ursprung u. Entwicklung der Religion I. Tl. Bestimmung u. Begrenzung der Aufgabe. Die Evolution des psych. Menschen m. Bezug auf die Religion als e. gesonderter Bestandteil der Entwicklung. Essen-Ruhr, Selbstverl. 1914, str. 56. M. 1-50.

Monod Wilfred. Aux Croyants et aux Athées. 3. édition revue. Paris. Fischbacher. Fr. 3-50.

Bampton Rev. J. M. Modernism and modern thought. St. Louis, 1914, str. 118.

Schneider W. La vie future et la preuve du consentement universel. Paris. Bloud et Gay. Fr. 0-60.

Zschimmer Eberh. Philosophie der Technik. Vom Sinn der Technik u. Kritik des Unsinnlichen. Jena, Diederichs, 1914, str. 184. M. 3. (Nadesłane).

b

Stocker R. Dimsdale. The Time spirit: A survey of contemporary spiritual tendencies. E. Macdonald, 1914, str. 220.

Claudel Paul. Arte poetica: conoscenza del tempo, trattato della co-noscenza al mondo e di se stesso. Traduzione autorizzata con introduzione a cura di Piero Jahier. Milano, libr. ed. Milanese, 1913. str. XXXII. 101. L. 2-50.

Nicolle R. L'Esprit pratique. Paris. Agence générale de Librairie et de Publications. 1914. Fr. 0-95.

Baumann A. L'Union dans la famille, dans l'humanité et au delà. Entretiens positivistes. Paris. Perrin et Co. 1914. Str. X. 267.

Federici Mattia. Riflessioni sopra il libero pensiero umano. Chiavari, tip. Artigianelli, di A. Gemelli, 1913, str. 25.

Ernst Otto. Roswitha or philosophy? Part 2. New and rev edit. A. C. Caton, 1914.

WIADOMOŚCI WYDAWNICZE.

Dzieła Artura Schopenhauera zaczęły wychodzić w nowym wydaniu zbiorowem nakładem firmy Hesse i Becker w Lipsku. Wydanie to, którego redakcyja spoczywa w rękach Dra Otona Weissa, obejmuje w 12 tomach także całkowitą spuściznę rękopiśmienną filozofa oraz wszystkie jego znane dotąd listy. Cena jednego tomu w przedpłacie M. 2-25.

Bergsona „Matière et mémoire“ tłumaczy na język polski z upoważnienia autora i wydawcy K. Bobrowska, z pod której pióra wyszedł niedawno przekład polski dzieła Bergsona p. t. „O bezpośrednich danych świadomości“ (zob. Ruch filozoficzny, IV. str. 19, b).

Katalogi. Katalog książek z zakresu filozofii. Warszawa-Lwów, Wende i Sp. 1914. — Antiquarischer Anzeiger der Buchhandlung L. Auer in Donauwörth (Bayern). Katalog Nr. 236. Philosophie u. Pädagogik. — List und Francke. Buchhandlung u. Antiquariat in Leipzig, Talstr., 2. Katalog Nr. 447. Philosophie.

WYKŁADY, ODCZYTY, REFERATY.

Polskie Tow. filozoficzne. (Lwów). Na 155. posiedzeniu naukowym dnia 14. marca b. r. Prof. Dr. Zygmunt Weyberg wygłosił odczyt „O symetrii“. Wobec tego, że wyrazu „symetria“ używa się coraz częściej w najróżnorodniejszych przypadkach, mówca zaproponował zebranym członkom Towarzystwa filozoficznego wystuchanie wykładu podstaw nauki o symetrii i ścisłej definicyi pojęcia symetrii, definicyi wyprowadzonej z jednego zasadniczego pojęcia: płaszczyzny zwierciadlanej.

Płaszczyzna zwierciadlana jest to płaszczyzna, która w obu swoich stronach ma figury geometryczne, symetryczne i symetrycznie leżące. A figurami symetrycznymi i symetrycznie leżącymi nazywamy takie, które mają się do

a

siebie wzajemnie jak przedmiot do swego odbicia w zwierciadle płaskim.

Dwie przecinające się płaszczyzny zwierciadlane dają rezultat ostateczny równorzędny z obrotem, t. j. gdy figurę odbijemy w jednej płaszczyźnie zwierciadlanej, a potem odbicie to odbijemy w drugiej płaszczyźnie nachylonej do pierwszej pod kątem α , to otrzymamy odbicie jednokładne z figurą początkową po obrocie na kąt 2α . A więc zakładając dwie płaszczyzny zwierciadlane sprzężone warunkiem działania wspólnego i uważając środkowe odbicie za urojone, otrzymujemy wynik równoznaczny z obrotem, co przeto czyni zbędnym pojęcie osi symetrii, dotychczas uznawanej za samoistny element symetrii, nie mający nic wspólnego z płaszczyzną zwierciadlaną.

Nakoniec trójkąt sferyczny płaszczyzn zwierciadlanych daje wynik ostateczny, który nie da się otrzymać ani przez odbicie pojedyncze, ani przez obrót t. j. odbicie podwójne. Odbicie ostateczne w trzech płaszczyznach zwierciadlanych, przecinających się w jednym punkcie lecz nie w jednej prostej, prowadzi do rezultatu, równego rezultatowi istnienia środka symetrii — trzeciego samoistnego elementu symetrii dotychczas uznawanego przez jednych autorów, a nieuznanego przez innych.

Odbicie kolejne w czterech płaszczyznach zwierciadlanych nie daje już żadnego nowego przeobrażenia symetrycznego, a więc trójkąt płaszczyzn zwierciadlanych jest ich połączeniem najogólniejszym, t. j. wyczerpującym wszystkie przypadki przeobrażeń symetrycznych.

A więc: symetria jest to układ elementów geometrycznych wywołany przez jedną, dwie lub trzy płaszczyzny zwierciadlane, przecinające się w jednym punkcie lecz nie w jednej prostej.

Ten sposób ujednostajnienia nauki o symetrii t. j. usunięcia z niej pojęć osi symetrii i środka symetrii, podany i wypracowany przez prof. G. Wulfa, dał mu możliwość wyprowadzenia 32 klas symetrii krystalograficznej ściśle i konsekwentnie oraz teoretycznego ugruntowania klasy asymetrycznej i klasy bisfenoidu tetragonalnego, kwestionowanej przez Bravais'ego, który nie uznawał środka symetrii. Prelegent stwierdził istnienie tej klasy na otrzymanych przez siebie syntetycznie kryształach pirogenetycznego glinokrzemianu $\text{Ca}_2\text{Al}_2\text{SiO}_7$, czem dowiódł słuszności teorii prof. G. Wulfa. (Autoreferat). — W dyskusji zabierali głos pp. Bandrowski, Borowski, Czeżowski, Janiszewski, Twardowski, Zabielski i prelegent.

Na 156. posiedzeniu naukowym dnia 21. marca b. r. p. Tadeusz Czeżowski wygłosił odczyt p. t. „Niektóre zasadnicze twierdzenia teorii klas”. Jednym z podstawowych zagadnień w teorii klas jest podanie sposobu, w jaki klasy mają być określone. Metoda Russella, według której klasa jest określona przez podanie funkcji propozycjonalnej, której mają czynić zadość ele-

b

menty klasy, domaga się ograniczenia, prowadzi bowiem do sprzeczności w t. zw. paradoksie klas. Nasuwa się więc zadanie znalezienia kształtu funkcji propozycjonalnej. Jako taką wprowadza prelegent stosunek charakterystyczny, istniejący między każdym elementem klasy a pewnym poprzednio danym przedmiotem, okazując następnie, iż wszelkie klasy określić można przez różne stosunki względem jednego i tego samego przedmiotu pierwotnego. Stosunki podporządkowania między klasami przenoszą się na stosunki charakterystyczne, co pozwala określić sumę, iloczyn i negację dla klas. Przechodząc do klas, których elementami są klasy, prelegent wyznacza stosunki charakterystyczne tych ostatnich jako pewne funkcje takichże stosunków dla klas pierwotnych, przy czem okazuje się, że własności funkcji tych są identyczne z własnościami t. zw. sumy logicznej klasy klas, podanymi przez Burali-Forti'ego. (Autoreferat). — W dyskusji zabierali głos pp. Ajdukiewicz, Bandrowski, Borowski, Janiszewski i prelegent.

Polskie Towarzystwo psychologiczne (Warszawa). Na posiedzeniu naukowym dnia 23. lutego b. r. p. Adam Cygielstreich wygłosił odczyt p. t. „Badania eksperymentalne podświadomości”. Kliniczna teoria podświadomości przyjmuje, że świadomość n. p. historyków rozpada się na dwie rozgraniczone sfery: na świadomość intelektualną (stan normalny), która obejmuje całą aktualność wrażeń, uczuć i myśli, jak i całą podświadomość pamięci, swobodnie intelektualizujące się w skojarzeniach i wspomnieniach w miarę potrzeb myśli i uczuć; oraz na świadomość anintelektualną, utrzymującą się stale w roztargnieniu czyli podświadomość uwięzioną, która intelektualizować się nie może i działa poza samowiedzą osobnika.

Jeżeli od podświadomości patologicznej przejdziemy do podświadomości normalnej, łatwo będzie można zauważyć, że dwie zasadnicze cechy podświadomości patologicznej, mianowicie: intelektualizowanie się oraz dysocjacja podświadomości i tu występują. Różnica tylko w tem, że intelektualizowanie się podświadomości normalnej zachodzi o wiele łatwiej, dysocjacja zaś o wiele trudniej, niż w podświadomości patologicznej. Jest to więc różnica w stopniu, a nie w jakości.

W badaniach eksperymentalnych, które prelegent przeprowadził, chodziło mu o bliższe poznanie i określenie warunków dysocjacji oraz twórczości podświadomości normalnej u osobników różnego wieku, a więc u dzieci, dorosłych i starców. Celem pracy było więc zbadanie wpływu wieku na przejawianie się i przeobrażanie różnych warstw podświadomości.

Wyniki doświadczeń świadczą zupełnie wyraźnie, że wiek osobników ma kolosalny wpływ na twórczość oraz dysocjację stanów podświadomych. Wpływ ten tak silnie nawet się przejawia, że na mocy otrzymanych wyników mo-

a

znaby powiedzieć, że przeobrażanie się oraz dysocjacja stanów podświadomych są wprost rodzajowe, t. zn., że dałyby się ująć w określone typy, charakteryzujące te trzy stadya rozwoju osobnika. (Autoreferat).

Na posiedzeniu naukowym dnia 26. lutego b. r. Dr. Młynarski wygłosił odczyt p. t. „Zagadnienie przyczynowości“. Prelegent zajął się w pierwszej linii omówieniem charakteru konieczności, wiążącej przyczynę ze skutkiem. Polemizując z argumentacją Łukasiewicza, dowodził, że w jego wnioskowaniu termin „skutek“ ma dwojakie znaczenie; raz oznacza skutek w jego aktualnym związku z daną przyczyną, drugi raz w oderwaniu od przyczyny aktualnej, a w związku z ogółem przyczyn możliwych. Wykrywając ten błąd można się zgodzić na wzajemną zależność przyczyny i skutku, co jednak nie równa się tem samemu odwracalności stosunku. Pozostaje bowiem pewne następstwo w czasie, które nie jest dla stosunku przyczynowego obojętnym. Prelegent jest zdania, że następstwo w czasie o tyle może określać stosunek przyczynowy, o ile to następstwo jest wartością praktyczną, czyli za pośrednictwem mowy wchodzi w skład celowej działalności. Pełne określenie stosunku przyczynowego mogłoby więc brzmieć następująco: stosunek przyczynowy jest wartością następstwa przeżyć w czasie, wartością, powołaną przez wyrazy mowy, przyczem wzajemna zależność obu członów nie równa się ich odwracalności. Próba takiego określenia pociąga za sobą duże następstwa filozoficzne. Wartość jest pojęciem rozumu praktycznego, zatem wiedza, układająca się w kategorii przyczynowości, byłaby również wiedzą praktyczną. Metafizyka szuka poznania bezwzględnego, bezinteresownego, zatem wiedza organizowana w imię zasady przyczynowości nie może być narzędziem poznania metafizycznego. W tem świetle metafizyka musiałaby być nauką o rzeczywistości niezależnej od wymagań rozumu praktycznego. Chaos jest pojęciem takiej rzeczywistości i metafizyka jest właściwie zagadnieniem poznawalności chaosu. Z jednej strony racjonalizm, z drugiej intuicyonizm usiłują dać na to odpowiedź.

Na posiedzeniu naukowym dnia 2. marca b. r. Dr. Floryan Znaniecki wygłosił odczyt p. t. „Zasada względności jako podstawa filozofii“.

Filozoficzna zasada względności orzeka, że „wszystkie wartości są względne“, t. j. mogą być dodatnie lub ujemne, zależnie od warunków; do klasy wartości należą i prawdy (ew. błędy). Zasada względności jest wnioskiem, wypływającym zarówno z historycznego porównania wartości jako też z warunków ustanawiania jakiegokolwiek wartości. Ustanawiając jednak tę zasadę, tworzymy pierwszą prawdę bezwzględną; powszechny relatywizm bowiem, pomimo pozornej sprzeczności, nie znosi sam siebie, jak powszechny sceptycyzm. Na zasadzie względności można oprzeć bezwzględny system filozofii,

b

o ile samą tę względność obierzemy za przedmiot. Mianowicie warunki, od których zależy dodatniość lub ujemność danej wartości, są stosunkiem tej wartości do pewnych innych; ponieważ zaś każda wartość może być dodatnią, więc dla każdej dają się wskazać takie wartości, w stosunku do których jest ona dodatnią bezwarunkowo. Zamknięty układ wartości, z których każda jest bezwarunkowo dodatnią w stosunku do pozostałych, nazywamy systemem wartości. Zadaniem filozofii, jako logiki wartości, jest zbadanie formalnych wymagań, jakim musi uczynić zadość każdy system wartości. Zadaniem filozofii, jako metafizyki, jest racjonalne połączenie systemów wartości w nowy system, który musi być zbadaniem i syntezą procesów twórczych, budujących inne systemy. Filozofia taka będzie systemem bezwzględnym, gdyż nie może być żadnego systemu, któryby nie mógł być w jej skład włączony, i wobec tego każda wartość może być przez nią uwzględniona i oceniona bezwarunkowo. (Autoreferat).

Na posiedzeniu naukowym dnia 9. marca b. r. Dr. Ignacy Halpern wygłosił odczyt p. t. „Analiza faktu“. Faktem jest świadomość, że coś jest tak, jak się myśli i wyraża. Fakty bywają zmysłowe, psychiczne, społeczne i naukowe. W każdej z tych dziedzin mamy prócz faktów utudę. Dla wyróżnienia ich utworzono dwie teorie metafizyczne, realizmu i idealizmu czyli fenomenalizmu, nie dające się utrzymać, bo jednostronnie ustanawiające, że faktem jest bądź istnienie samo w sobie, bądź treść myślenia. Faktem jest synteza istnienia i treści. Istnieniem jest irracjonalne doznanie oporu, napotykanego przez wolę w różnych narządach naszego ustroju. Treścią zaś jest wszelka myśl, łącząca się z inną. Treść i istnienie są nierozłączne jednakże treść jest zmienna wobec danego istnienia. Niewłaściwa, nieustalona treść jest utudą, a nie jest nią nigdy doznanie istnienia, którego idea tylko może być utudna. Ustalanie treści odbywa się na skutek doboru w dziejowo-społecznym życiu umysłowym, który sprawia również, że wśród chaosu doznań istnienia postępujemy celowo w poznawaniu taksamo jak i w moralności. (Autoreferat).

Posiedzenie naukowe dnia 16. marca b. r. wypełniła dyskusja na temat „Determinizm“. W zagajeniu przedstawił Dr. Tadeusz Kotarbiński parę typów determinizmu, ułożonych wedle stopnia ich radykalności: i tak 1) determinizm, polegający na przyjmowaniu tezy, że każdy przedmiot jest pod każdym względem określony czyli posiada jedną z dwóch właściwości: albo tę, że posiada daną cechę, albo tę, że jej nie posiada (ontologiczna zasada wyłączonego środka), — 2) determinizm, przyjmujący nadto i tę tezę, że każdy przedmiot pod każdym względem jest uwarunkowany w sposób wystarczający przez pewien inny przedmiot, pod każdym względem określony (ontologiczna zasada wystarczającej podstawy), — 3) determi-

a

nizm, przyjmujący nadto pogląd, że każdy przedmiot jest uwarunkowany przyczynowo przez pewien przedmiot czasowo wcześniejszy, — i 4) determinizm, przyjmujący nadto twierdzenie, że każdy przedmiot przyszedł do bytu przyczynowo przez pewien przedmiot miniony.

Drka Franciszka Baumgartenówna wygłosiła w dniach 4 i 6. lutego b. r. w Stowarzyszeniu Techników w Łodzi dwa odczyty p. t. „Z psychologii uczuć“.

Prof. Dr. Kazimierz Twardowski wygłosił dnia 6. marca b. r. w Stanisławowie na zaproszenie Związku naukowo-literackiego odczyt p. t. „Pojęcie filozofii“.

Prof. Dr. Jan Łukasiewicz wygłosił dnia 8. marca we Lwowie na zaproszenie Zjednoczenia polskich Towarzystw kobiecych odczyt p. t. „O działaniu zbiorowym“.

Dr. Stefan Błachowski wygłosił dnia 24. marca b. r. w Polskiem Towarzystwie przyrodników im. Kopernika we Lwowie odczyt p. t. „O niektórych zjawiskach wzrokowych“.

P. Aniela Szcówna wygłosiła dnia 20. marca b. r. w Warszawskim Tow. wychowania przed-szkolnego odczyt p. t. „O pamięci i nauczaniu pamięciowym“.

P. Władysław Borowski wygłosił dnia 22. marca b. r. staraniem Polskiego Tow. badań nad dziećmi w Warszawie w sali „Uranii“ odczyt p. t. „Altruizm w życiu indywidualnym“.

Dr. Maryan Massonius wygłosił 22. i 29. marca b. r. w Warszawie dwa pierwsze odczyty z cyklu urządzanych staraniem Polskiego Tow. psychologicznego popularnych odczytów filozoficznych. Odczyty Dra Massoniusa poświęcone były zagadnieniu „Czego wiedzieć nie możemy?“.

Wiedeńskie Tow. filozoficzne. Na posiedzeniu dnia 2. marca b. r. Dr. Otto Neurath wygłosił rzecz p. t. „W sprawie klasyfikacji systemów hipotez (z szczególnem uwzględnieniem optyki)“. — Na posiedzeniu dnia 6. marca b. r. Dr. A. E. Haas wygłosił odczyt p. t. „Znaczenie hellenickiej filozofii przyrody dla współczesnej fizyki“. — Na posiedzeniu dnia 9. marca b. r. Dr. A. Vetter wygłosił odczyt p. t. „Filozofia pracy w zakresie przemysłu artystycznego“. — Na posiedzeniu dnia 16. marca b. r. odbyła się dyskusja na temat „Pojęcia dyspozycji, siły, energii“, zagajona przez Prof. Dra O. Pommer'a.

Berlińskie Tow. filozoficzne. Na posiedzeniu dnia 28. lutego 1914 Dr. Bernhard Karol Engel mówił „O poznawaniu Boga“, opierając się na nowem dziele Jerzego Lassona p. t. „Grundfragen der Glaubenslehre“.

Włoskie Tow. filozoficzne i psychologiczne. Na posiedzeniu dnia 29. grudnia z. r. Dr. L. Necchi mówił „O zagadnieniu przestrzeni“. Na posiedzeniu dnia 22. stycznia b. r. Prof. Dr. F. Marzorati mówił na temat „Arnauld jako krytyk ideologii Malebranche'a“.

b

ORGANIZACYE.

Towarzystwo filozoficzne w Krakowie odbyło dnia 5. marca b. r. Walne Zgromadzenie, któremu Wydział Towarzystwa przedłożył sprawozdanie za rok 1913, t. j. za piąty rok istnienia Towarzystwa (zob. Ruch filozoficzny, III, str. 73. b). W roku tym odbyło się 12 posiedzeń naukowych; nadto wygłosił staraniem Towarzystwa w czasie od 26. kwietnia do 2. maja 1913 Dr. W. M. Kozłowski pięć odczytów p. t. „Pragmatyzm, jego źródła, odmiany i wartość“. Sprawozdanie kasowe kończy się saldem w kwocie kor. 254 90. Liczba członków wynosi 71.

ZJAZDY.

V. Międzynarodowy Zjazd filozoficzny, który się odbędzie w czasie od 31. sierpnia do 7. września 1915. r. w Londynie (zob. Ruch filozoficzny, III, str. 127, b), obejmie obok posiedzeń sekcyjnych także posiedzenia ogólne. Na porządku dziennym tych posiedzeń ogólnych znajdują się następujące tematy: 1. istota prawdy matematycznej. 2. Życie i materya. 3. Realizm. 4. Filozofia nieświadomości. 5. Pragmatyzm.

KONKURSY.

Wydział filozoficzny uniwersytetu lipskiego rozpisał konkurs na nagrodę im. Kruga, którą w kwocie 240 marek otrzyma najlepsze opracowanie tematu: „Czy i o ile postępuje Kant w Krytyce władzy sądenia metodą transcendentálną?“ Konkurs otwarty tylko dla słuchaczy uniwersytetu lipskiego. Termin 31. grudnia 1914.

VARIA.

Obchód rocznicy urodzin Rogeryusza Bacona. W roku bieżącym mija lat 700 od urodzenia się Rogeryusza Bacona. W Anglii zawiązał się komitet, który zamierza w czerwcu lub lipcu rocznicę tę uroczystie święcić w Oxfordzie. Przed tamtejszem Muzeum przyrodniczem stanie pomnik Bacona, dłuta M. H. Pinkera. Wyjdzie też księga pamiątkowa, opracowana przez znawców Bacona i jego epoki. Postanowiono nadto przystąpić do wydania dzieł Bacona; pierwszy tom tego wydawnictwa jest już pod prasą. Znany historyk filozofii średniowiecznej, Fr. Picavet, proponuje utworzenie Towarzystwa, któreby starało się o pokrycie kosztów całego wydawnictwa.

WIADOMOŚCI OSOBISTE.

Dr. Franciszek Brentano został wybrany członkiem korespondentem Wydziału filozoficzno-historycznego król. pruskiej Akademii nauk w Berlinie.

Dr. Jerzy Elias Müller, profesor uniwersytetu getyńskiego, został wybrany członkiem kore-

a

spodentem Wydziału filozoficzno-historycznego król. pruskiej Akademii nauk w Berlinie.

Dr. Ernest Cassirer, docent prywatny filozofii w uniwersytecie berlińskim, otrzymał tytuł profesora.

Dr. Max Frischeisen-Köhler, docent prywatny filozofii w uniwersytecie berlińskim, otrzymał tytuł profesora.

Dr. Paweł Häberlin, docent prywatny uniwersytetu bazylejskiego, został mianowany profesorem zwyczajnym filozofii i pedagogiki w uniwersytecie w Bernie szwajcarskim.

Dr. Otto Klemm, docent prywatny filozofii w uniwersytecie lipskim, został powołany na uniwersytet w Edmonton w Kanadzie, gdzie

b

obejmie katedrę psychologii i kierownictwo Instytutu psychologicznego.

Dr. A. Gallinger habilitował się z filozofii w uniwersytecie monachijskim.

Dr. Ryszard Pauli habilitował się z filozofii i psychologii w uniwersytecie monachijskim.

NEKROLOGIA.

Dr. Artur H. Pierce, profesor psychologii w Smith College (Northampton, Mass. Stany Zjednoczone Ameryki północnej), długoletni sekretarz Amerykańskiego Towarzystwa psychologicznego, wydawca czasopisma „The Psychological Bulletin”, umarł 20. lutego b. r. w Northampton, przeżywszy lat 46.

Skład główny w Księgarni Gubrynowicza i Syna we Lwowie.

Prof. Dr. Kazimierz Twardowski: O czynnościach i wytworach. Kilka uwag z pogranicza psychologii, gramatyki i logiki. Str. 32. Cena 1 kor.

Tenże: O psychologii, jej przedmiocie, zadaniach, metodzie, stosunku do innych nauk i jej rozwoju. Str. 50. Cena 1 kor.

Skład główny w Księgarni H. Altenberg, G. Seyfarth, E. Wende i Sp. we Lwowie.

Prof. Dr. K. Twardowski: O filozofii średniowiecznej wykładów sześć. Str. 138. Cena kor. 3·20.

Prof. Dr. P. Deussen: Zarys filozofii indyjskiej z dodatkiem o filozofii Wedanty i jej stosunku do metafizyki zachodniej. Przekład rozszerzony objaśnieniami z upoważnienia autora. Str. 140. Cena kor. 2·50 w oprawie.

Dr. Zygmunt Zawirski: O modalności sądów. Str. 108. Cena 2 kor.

SPIS RZECZY: W sprawie polskiej bibliografii filozoficznej. — Sprawozdania: Grzybowski W. J. Pragmatyzm dzisiejszy. Próba charakterystyki (Dr. Z. Zawirski). — Wyczółkowska A. Dualizm organiczny albo mowa i myśl. Część pierwsza (B. Bandrowski). — Goblet d'Alviella, Croyances, rites, institutions (X. T. Olejniczak). — Geniusz M. Le devoir fondamental (T. Strumiłło). — Pichler H. Möglichkeit und Widerspruchslosigkeit (T. Kotarbiński). — Rohner A. Der Schöpfungsbegriff bei M. Maimonides, Albertus Magnus und Thomas v. Aquin. Ein Beitrag zur Geschichte des Schöpfungsproblems im Mittelalter (H. Bad). — Stern W. Die psychologischen Methoden der Intelligenzprüfung und deren Anwendung an Schulkindern (A. Szcwówna). — Deri M. Versuch einer psychologischen Kunstlehre (Dr. M. Treter). — Przegląd czasopism: Scientia, XXXI—5, XXXII—6, XXXIII—7. — The Monist, XXIII, 4. — The Journal of Philosophy, Psychology and Scientific Methods, XI, 2, 3. — The Philosophical Review, XXIII, 1. — Revue philosophique de la France et de l'Étranger, XXXIX, 1, XXXIX, 2. — Revue de Métaphysique et de Morale, XXII, 1. — Revue néo-scholastique de Philosophie Nr. 81. — Kantstudien, XVIII, 4. — Archiv für Geschichte der Philosophie, XXVII, 2. — Zeitschrift für Psychologie, LXVII, 3—6. — Archiv für die gesamte Psychologie, XXX, 1, 2. — Zapiski bibliograficzne. — Wiadomości wydawnicze. — Wykłady, odczyty, referaty. — Organizacye. — Zjazdy. — Konkursy. — Varia. — Wiadomości osobiste. — Nekrologia. — Ogłoszenia.

Red. odpowiedzialny: Dr. M. Treter.

I. Związkowa drukarnia we Lwowie, Lindego 4.

